

Politieke peiling Ipsos I&O 16 juni 2025

Rapport Ipsos I&O: zetelpeiling en achtergronden
18 juni 2025. Peiling van 13-16 juni 2025

Colofon

Uitgave

Ipsos I&O
Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam

Rapportnummer

2025/103

Datum

18 juni 2025

Auteurs

Peter Kanne
Maartje van de Koppel

Copyright

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

Inhoudsopgave

Ipsos I&O zetelpeiling: CDA vindt aansluiting bij top 3		4
1	Zetelpeiling	10
1.1	Zetelpeiling: CDA sluit aan bij VVD	10
1.2	Kiezersbewegingen sinds TK23	11
1.3	Switchmotieven	13
1.4	CDA heeft grootste potentie	15
2	Belangrijke thema's en issue ownership	17
2.1	Experiment: belangrijke thema's voor politiek vs. stemkeuze	17
2.2	Woningmarkt belangrijkste politieke thema, defensie in opmars	19
2.3	Issue ownership	21
2.4	Stemmotieven	27
2.5	Beleidsdoelen	29
3	Coalitievoorkeuren	32
3.1	Uitsluiten PVV door VVD	32
3.2	Met wie wel samenwerken?	33
3.3	Met wie niet samenwerken?	35
3.4	Aversie VVD-kiezers richting PVV gegroeid sinds uitsluiten	36
4	Beoordeling politici	37
4.1	Bekendheid fractievoorzitters	37
4.2	Beoordeling fractievoorzitters	38
Onderzoeksverantwoording		39

Ipsos I&O zetelpeiling: CDA vindt aansluiting bij top 3

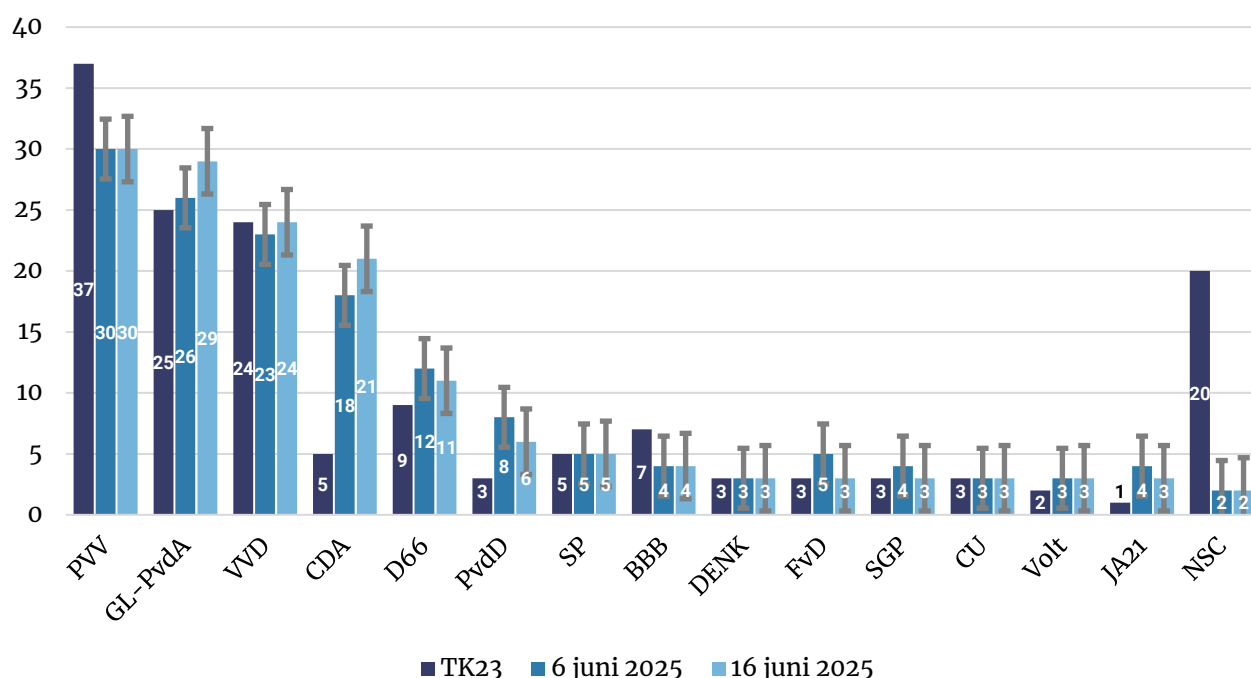
In de Ipsos I&O zetelpeiling, uitgevoerd van 13 t/m 16 juni, staan PVV (stabiel op 30) en GroenLinks-PvdA (29) virtueel op gelijke hoogte. GL-PvdA gaat van 26 naar 29 zetels, waardoor er geen significant verschil meer is tussen GL-PvdA en PVV. Het verschil tussen PVV en VVD is dat wel. Ook de VVD is stabiel en haalt in deze peiling 24 virtuele zetels.

Het CDA lijkt de aansluiting te hebben gevonden bij de top 3 (PVV, GL-PvdA en VVD). Het verschil tussen CDA en VVD (24 zetels) is niet langer significant. De partij van Henri Bontenbal komt – na een gestage groei de afgelopen 1,5 jaar – in deze peiling op 21 virtuele zetels en heeft de potentie door te groeien. De kans dat het CDA zich mengt in de strijd om de grootste partij te worden is toegenomen.

Figuur 1: Zetelpeiling Ipsos I&O 16 juni

‘Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen?’

Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 1.969).

Bron: Ipsos I&O, 16 juni 2025

Bij de andere partijen zien we geen significante wijzigingen ten opzichte van eerder deze maand.

Inhoud verkiezingsstrijd zal veel bepalen

De strijd om welke partijen groot of de grootste zullen worden en welke na 29 oktober een regeringscoalitie zullen vormen ligt hiermee volledig open. Veel zal afhangen van welke verkiezingsthema's dominant zullen worden.

Als we kiezers vragen ‘Aan welke onderwerpen moet de politiek met voorrang aandacht geven?’ komen vooral de woningmarkt (47%), immigratie/asiel (35%) en de gezondheidszorg (26%) naar voren. Als we echter – na de stemvoorkeursvraag – vragen ‘Welke onderwerpen spelen een

belangrijke rol in uw keuze voor deze partij?’ blijken immigratie/asiel (35%), woningmarkt (25%) en ‘normen & waarden’ (24%) het belangrijkste.

De eerste vraag biedt een soort helicopterview van de kiezer: dit zijn de grote problemen, hier moet de campagne over gaan. De tweede vraag zegt iets over de aantrekkingskracht van een partij. Dat eerste (waar moet de politiek over gaan) kunnen partijen beïnvloeden op de korte termijn, door het discours te verplaatsen. Het tweede (waarom stem je op deze partij?) heeft langer nodig en heeft te maken met issue ownership.

We geven een analyse op al deze aspecten voor de belangrijkste vier partijen van dit moment: PVV, GL-PvdA, VVD en CDA.

De PVV

De PVV heeft een vaste kern kiezers, vaster dan alle andere partijen. Na het uitsluiten van de PVV als toekomstig regeringspartner door Dilan Yesilgöz wint én verliest de PVV wat kiezers (enkele procentpunten), waardoor ze in deze peiling op een stabiele 30 zetels uitkomt. Al zou het een verlies van 7 zetels ten opzichte november 2023 betekenen.

Acht op tien PVV-kiezers vinden het een slechte zaak dat ‘hun’ partij wordt uitgesloten. De vaste PVV-kern blijft achter Geert Wilders staan in zijn keuze te breken met de coalitie en waardeert hem met een 8,3. Al neemt kiezers’ waardering voor Geert Wilders over de langere termijn wel af: een 5,2 een jaar geleden, een 4,3 in mei en nu een 3,9 gemiddeld. Dit kan ten dele verklaren waarom de totale potentie voor de PVV, met in totaal 27 procent (19% eerste voorkeur, 8% overweegt de PVV) lager is dan die van CDA, GL-PvdA en VVD.

De PVV kan in feite alleen succesvol blijven als de campagne voor een belangrijk deel over immigratie en asiel gaat. Voor PVV-kiezers is immigratie / asiel verreweg het belangrijkste (door ruim 80% genoemd). De PVV is hier issue owner: van degenen die vinden dat de politiek extra aandacht moet besteden aan immigratie (35% van allen) vindt ruim de helft (53%) dat de PVV er de beste oplossingen of ideeën voor heeft.

Andere onderwerpen zijn voor PVV-kiezers beduidend minder kansrijk, de PVV is op geen van de andere onderwerpen issue owner. Als de campagne bijvoorbeeld gaat over sociaaleconomische onderwerpen, woningmarkt, gezondheidszorg of defensie / internationale veiligheid, zal de PVV het moeilijker krijgen. De woningmarkt wordt bijvoorbeeld weliswaar door 42 procent van de PVV-kiezers genoemd als belangrijk politiek onderwerp, maar slechts 25 procent stemt op de PVV vanwege de woningmarktstandpunten van de PVV.

Bijkomend probleem voor de PVV dat het breken met de coalitie en het uitsluiten door Yesilgöz er voor heeft gezorgd dat nu meer kiezers (55%) de PVV noemen als partij waar niet mee moet worden samengewerkt door hun eigen partij. Dat is een forse stijging t.o.v. november 2023 (37%) en ook iets meer dan vorige maand (51%).

Tabel 1: Belangrijkste reden(en) om te stemmen op een partij, naar partijvoorkeur
 'Wat is of zijn voor u de belangrijkste reden(en) om op <voorkeurspartij> te stemmen?'
 Meerdere antwoorden mogelijk. Basis: heeft voorkeurspartij (n = 1.969).

	To- taal	PVV	GL- PvdA	VVD	D66	BBB	CDA	SP	PvdD
Standpunten	62%	67%	69%	54%	73%	61%	53%	61%	71%
Ideologie	42%	34%	55%	34%	48%	41%	29%	52%	72%
Komt op voor mensen als ik	31%	45%	24%	28%	20%	53%	20%	56%	27%
Zorgt voor stabiel bestuur	31%	6%	42%	51%	45%	5%	58%	7%	10%
Lijsttrekker / leider	26%	24%	13%	21%	26%	38%	73%	16%	12%
Voert goed oppositie	17%	11%	20%	4%	10%	9%	25%	33%	35%
Strategisch slim	15%	13%	30%	21%	10%	7%	16%	7%	6%
Tegen andere partijen	14%	18%	14%	18%	9%	10%	10%	10%	12%
Uit gewoonte	10%	4%	15%	21%	15%	0%	7%	14%	18%
Online stemhulp	8%	9%	11%	9%	10%	2%	4%	1%	4%
Doet het goed in peilingen	5%	7%	5%	5%	0%	4%	8%	0%	2%
Komt op voor mijn regio	4%	4%	1%	1%	0%	35%	3%	7%	2%
Doet het slecht in peilingen	1%	0%	0%	0%	1%	2%	0%	3%	5%
Anders	3%	5%	1%	2%	0%	1%	3%	12%	0%
Weet ik niet	2%	2%	2%	2%	1%	3%	1%	5%	1%

Bron: Ipsos I&O, 16 juni 2025

GroenLinks-PvdA

GL-PvdA behaalt met deze 29 zetels de hoogste virtuele score sinds november 2023. Al is het nog steeds een bescheiden groei, hiermee deelt de partij van Frans Timmermans wel de eerste plek met de PVV. En met een totale potentie van 33 procent zit er nog meer in het vat. Veel zal afhangen van de strategische stem van links-progressieve kiezers die nu nog bij D66, PvdD, SP en Volt zitten. Ook is er enige potentie bij kiezers die nu CDA en CU als eerste voorkeur hebben. Nu al zegt 30 procent op GL-PvdA te willen stemmen omdat ze rekening houden met mogelijke regeringsdeelname, de hoogste score van alle partijen.

Voor GroenLinks-PvdA zal het er eveneens van afhangen welke thema's de campagne gaan beheersen. Met immigratie heeft GL-PvdA weinig te winnen. Klimaatverandering is het enige thema waar de partij overtuigend issue owner op is, maar dit onderwerp is van de politieke urgentielijst aan het glijden. In oktober 2023 werd het nog door 30 procent genoemd als onderwerp waar de politiek met voorrang aandacht aan moest besteden, nu nog door 18 procent.

Ruim een derde (37%) van de GL-PvdA-kiezers noemt het 'essentieel' dat de CO₂-uitstoot wordt teruggebracht, maar het beschermen van de democratie vinden kiezers van GL-PvdA belangrijker (51% noemt dit essentieel). Drie op tien (29%) noemen hier "de verschillen tussen arm en rijk verkleinen". Dit zou de partij van Timmermans een kans kunnen bieden – één op vijf kiezers vindt dat GL-PvdA de beste oplossingen heeft op *armoedebestrijding*. Maar ook dit thema scoort niet hoog op het urgentielijstje van de kiezers (slechts één op zes vindt het belangrijk). De woningmarkt doet dat wel (47% vindt het een belangrijk onderwerp) maar slechts 9 procent ziet GL-PvdA op dit onderwerp als issue owner. In feite is dit onderwerp vacant (ook andere partijen worden niet als issue owner gezien), dus een verkiezingsstrijd op dit onderwerp biedt ook GL-PvdA kansen.

Waarschijnlijk nog spannender zal het worden of Frans Timmermans zich in zijn tweede campagne kan onderscheiden. De waardering voor Timmermans wil maar niet omhoog. Gemiddeld krijgt hij nu een 4,4. Waarmee hij de op drie na laagste plek bezet, na Wilders, Van Baarle en Baudet.

Gelukkig voor de partij kiezen GL-PvdA-kiezers voor deze partij vanwege de inhoud (standpunten en ideologie) en omdat de partij kan zorgen voor een stabiel bestuur van Nederland. Lijsttrekker Timmermans is daarbij geen bonus. Slechts 13 procent stemt GL-PvdA vanwege de leider (de gedeeld laagste score met de PvdD). Zijn eigen kiezers geven een zeer bescheiden 7,5, die van D66, PvdD en SP een 6 of 5. VVD-kiezers: een 3,6.

Dat laatste kan lastig worden als GL-PvdA moet onderhandelen voor een coalitie met de VVD. Na CDA (53%) en VVD (46%) is het aandeel dat met GL-PvdA in een coalitie wil stappen het hoogst (39%). Maar een vergelijkbaar percentage (36%) wil dat absoluut niet. Vooral onder VVD-kiezers is er veel weerstand tegen GL-PvdA: 10 procent van de VVD-kiezers ziet samenwerking zitten, 56 procent absoluut niet.

De VVD

Met het uitsluiten van de PVV als mogelijke regeringspartner heeft Dilan Yesilgöz nog niet bereikt wat ze waarschijnlijk hoopte: winst voor de eigen partij, verlies voor de PVV. De VVD gaat van 23 naar 24 zetels, geen significant verschil, dus een stabiele score ten opzichte van twee weken geleden.

Ook voor de VVD zal het ervan afhangen waar de verkiezingen over gaan. VVD-kiezers stemmen vooral VVD vanwege de economie (42%), immigratie (42%) en defensie (37%). Op economie en defensie is de VVD issue owner. Op immigratie is de VVD dat niet, dat is de PVV. Het is voor de kansen van de VVD dus niet verstandig dit thema te benadrukken.

Net als bij GL-PvdA (en CDA) stemmen VVD-kiezers vaak op deze partij omdat ze zorgt voor een stabiel bestuur van het land (51%). En eveneens net als bij GL-PvdA is dat zelden vanwege de leider (21%). Dilan Yesilgöz wordt beter gewaardeerd (4,8) dan Frans Timmermans (4,4), maar de waardering voor Yesilgöz is afgelopen 2 weken met 0,3 punt gedaald. De VVD-kiezers waarderen haar met een bescheiden 7,5, GL-PvdA-kiezers geven haar een 3,7.

De VVD lijkt de pijlen nu vooral te richten op GL-PvdA, maar kan vooral concurrentie verwachten van het CDA. Van de huidige winst van het CDA komt al 18 procent van de VVD. En van de kiezers die nu voor VVD kiezen overweegt maar liefst 49 procent ook CDA. (Slechts 6 procent overweegt GL-PvdA). Kiezers die nu al uitwijken naar het CDA zijn kritisch op VVD-leider Dilan Yesilgöz en juist gecharmeerd van CDA-leider Henri Bontenbal. *“De indruk die met name hun lijsttrekker Henri Bontenbal maakt in spreektijd, spreekt mij meer aan dan de houding van Dilan Yesilgoz”*, aldus een CDA-kiezer.

Het CDA

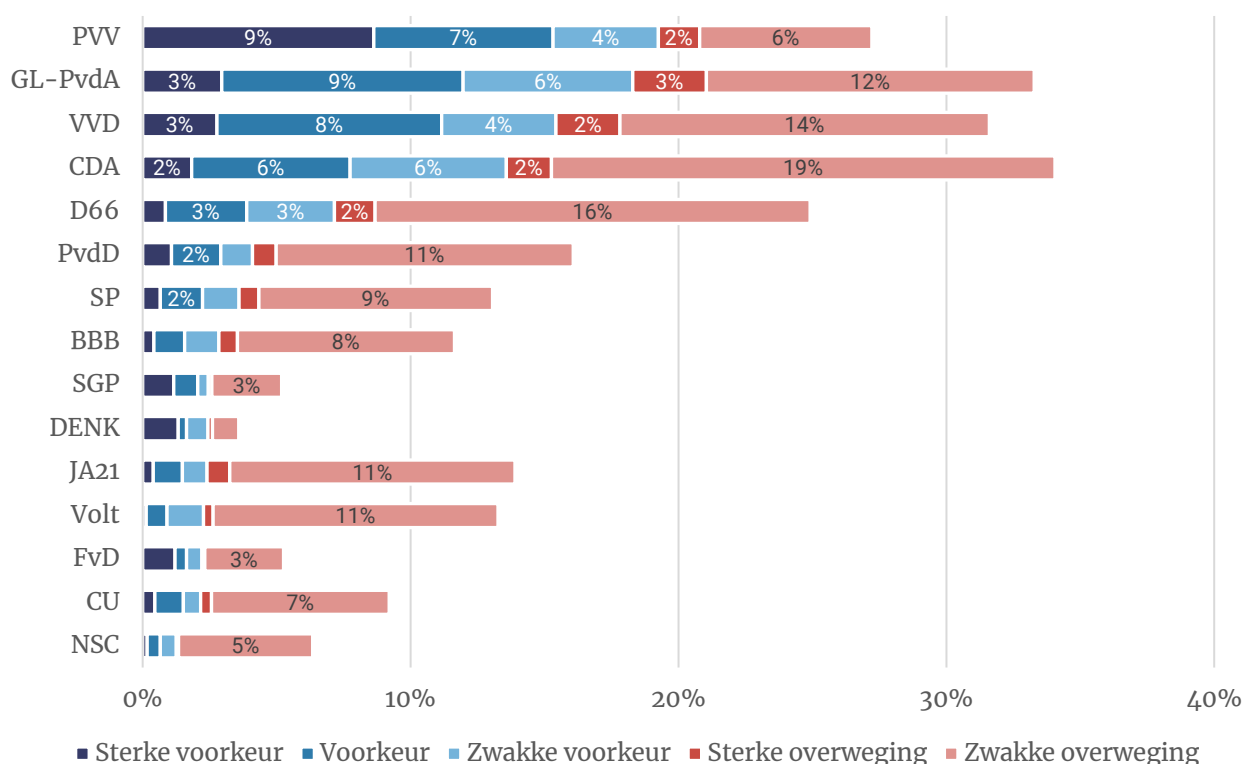
Lachende derde kunnen Henri Bontenbal en het CDA worden. De partij steeg in 1,5 jaar van 5 naar 21 virtuele zetels en lijkt daarmee aan te sluiten bij de kopgroep. Het CDA heeft de groei en aantrekkingskracht vooral te danken aan haar lijsttrekker: Henri Bontenbal. Maar liefst 73 procent van de huidige CDA-kiezers stemt op deze partij vanwege de leider. Geen enkele partij of leider komt hierbij in de buurt. Bontenbal krijgt gemiddeld een waarderingscijfer van een 6,6 van alle kiezers. Bijna een vol punt meer dan *runners up* Jimmy Dijk en Mirjam Bikker (beiden een

5,7). Verder wordt het CDA gewaardeerd omdat ze – volgens haar kiezers – zorgt voor een stabiel bestuur van Nederland.

Het CDA heeft momenteel het grootste kiezerspotentieel van alle partijen. Het aandeel kiezers dat de partij als eerste voorkeur heeft is 14 procent, maar er zijn er veel die het CDA overwegen: 21 procent. In totaal heeft de partij een potentie van 34 procent. VVD en CDA zijn ‘communicerende vaten’: 49 procent van de kiezers die nu op VVD zouden stemmen, overwegen ook een stem op het CDA. (Andersom overweegt 43 procent van de CDA-kiezers een stem op VVD.) Maar ook kiezers van D66, CU, GL-PvdA, PVV, BBB, Volt, SP en JA21 overwegen het CDA. Voor overstappers van kleinere partijen is de opwaartse trend in de peilingen een reden om op CDA te stemmen, ze verwachten dat de partij bij de verkiezingen groot kan worden. Een kiezer die eerder voorkeur gaf aan ChristenUnie schrijft: “Ik wil tactisch gaan stemmen, ik vind CU niet minder goed, maar ik verwacht dat CDA het goed zal doen en we hebben iets anders nodig dan PVV”.

Figuur 2: Bindingskracht en potentie van de politieke partijen

Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 1.969).

Bron: Ipsos I&O, 16 juni 2025

Ook bij de vraag ‘met welke partijen zou u het liefst hebben dat uw voorkeurspartij samen een coalitie gaat vormen?’ komt het CDA het vaakst naar voren. Veertien procent van de kiezers zou nu dus CDA stemmen, nog eens 40 procent zou willen samenwerken met de partij. In totaal is dat (afgerond) 53 procent. Op de omgekeerde vraag (‘met welke partijen wilt u absoluut niet dat uw voorkeurspartij samen een coalitie gaat vormen?’) wordt het CDA is minst genoemd: slechts 8 procent van de niet-CDA-kiezers wil niet met de partij.

Inhoudelijk is het nog wel de vraag waarmee het CDA zich kan profileren. CDA-kiezers zeggen relatief weinig te stemmen op de partij vanwege de standpunten (53%) en ideologie (29%). Het CDA is geen issue owner op één van de voorgelegde onderwerpen.

Als we kijken op welke onderwerpen CDA-kiezers uitkomen bij de partij, wijken die weinig af van het gemiddelde: woningmarkt (48%), defensie (34%), gezondheidszorg (33%) en immigratie/asiel (29%) worden belangrijke politiek thema's gevonden. Echt onderscheiden doet de partij zich alleen op 'waarden & normen': maar liefst 48 procent vinkt dit aan bij de vraag welke onderwerpen een belangrijke rol spelen in de keuze voor het CDA.

Onderzoeksverantwoording

Dit onderzoek vond plaats van vrijdag 13 juni tot maandagochtend 16 juni 2025. Er was geen opdrachtgever. In totaal werkten 2.253 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek. De steekproef is grotendeels getrokken in het I&O Research Panel. Een deel (n = 211) deed mee via PanelClix. Dit zijn voornamelijk jongeren, lager opgeleiden en respondenten met een niet-westerse achtergrond.

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in november 2023. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard (CBS). Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van n=2.000 en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 2,2 procent.

1 Zetelpeiling

1.1 Zetelpeiling: CDA sluit aan bij VVD

In de zetelpeiling van 16 juni staan PVV (30) en GroenLinks-PvdA (29) virtueel op gelijke hoogte. In de vorige peiling van 6 juni was de afstand tussen de PVV en de daarop volgende partijen groot genoeg om te concluderen dat de PVV de grootste partij was. GL-PvdA gaat van 26 naar 29 zetels, waardoor er geen significant verschil tussen GL-PvdA en PVV meer is. Het verschil tussen PVV en VVD is dat wel, deze partij blijft stabiel en heeft in deze peiling 24 virtuele zetels.

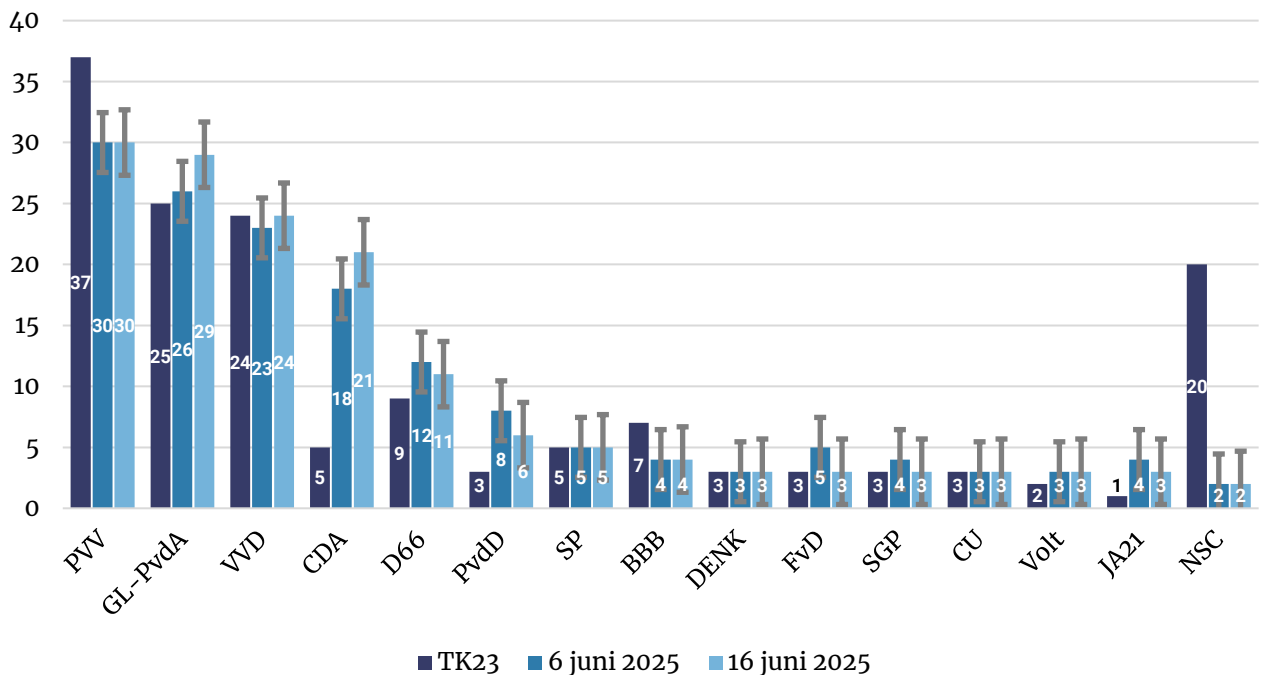
Het CDA is het afgelopen 1,5 jaar bezig aan een gestage opmars en sluit aan bij de VVD. De partij van Henri Bontenbal haalt deze maand 21 zetels. Vanwege de foutmarge van +/- 3 zetels is dat geen statistisch significante toename t.o.v. onze vorige peiling, maar op de langere termijn is de groei van het CDA onmiskenbaar. Het verschil tussen CDA en VVD is niet langer significant. De kans dat het CDA zich mengt in de strijd om de grootste partij te worden is hiermee toegenomen.

Bij de andere partijen zien we geen significante wijzigingen ten opzichte van eerder deze maand.

Figuur 1.1: Zetelpeiling Ipsos I&O 16 juni (zetels)

‘Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen?’

Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 1.969).

Bron: Ipsos I&O, 16 juni 2025

Tabel 1.1: Zetelpeiling Ipsos I&O 16 juni (percentages en zetels)

“Op welke partij zou u op dit moment stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen?”

Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 1.969). Niet getoond in tabel: ‘andere partij’.

Partij	Percentage	Marges	Zetels	Marges
PVV	19,2%	(17,4; 21)	30	+/- 3
GroenLinks-PvdA	18,3%	(16,5; 20,1)	29	+/- 3
VVD	15,4%	(13,7; 17,1)	24	+/- 3
NSC	1,3%	(0,8; 1,8)	2	+/- 1
D66	7,2%	(6; 8,4)	11	+/- 2
BBB	2,8%	(2; 3,6)	4	+/- 2
CDA	13,6%	(12; 15,2)	21	+/- 3
SP	3,6%	(2,7; 4,5)	5	+/- 2
DENK	2,4%	(1,7; 3,1)	3	+/- 2
Partij voor de Dieren	4,1%	(3,2; 5)	6	+/- 2
FvD	2,2%	(1,5; 2,9)	3	+/- 2
SGP	2,5%	(1,8; 3,2)	3	+/- 2
ChristenUnie	2,2%	(1,5; 2,9)	3	+/- 2
Volt	2,3%	(1,6; 3)	3	+/- 2
JA21	2,4%	(1,7; 3,1)	3	+/- 2

Bron: Ipsos I&O, 16 juni 2025

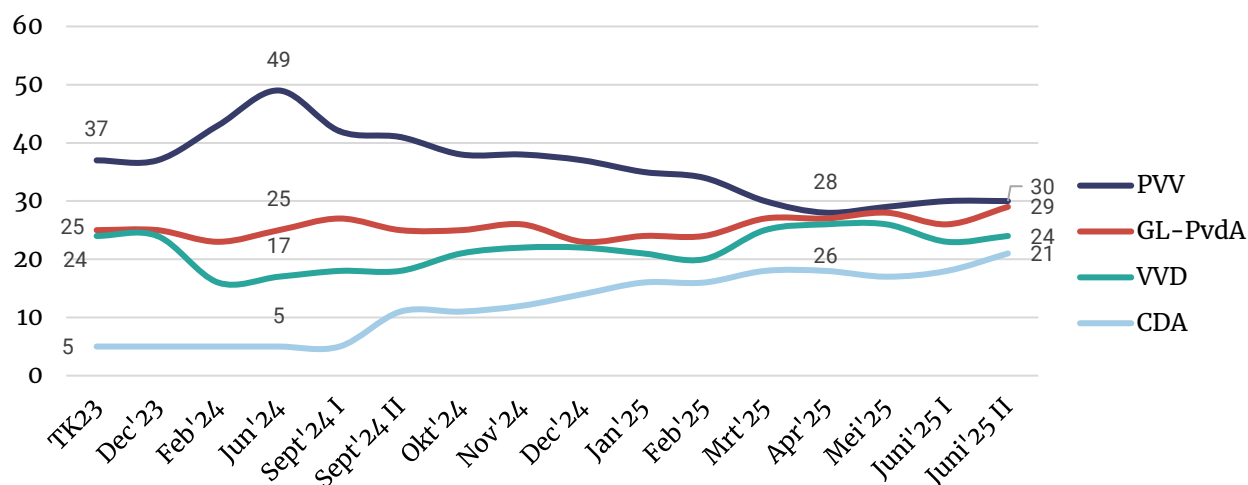
1.2 Kiezersbewegingen sinds TK23

Na de vorige verkiezingen in november 2023, waar de PVV met afstand de grootste partij werd, zijn PVV, GL-PvdA en VVD naar elkaar toe gekropen. Inmiddels staat GL-PvdA op haar hoogste zetelaantal sinds de verkiezingen van november 2023 en zijn PVV en GL-PvdA qua grootte niet van elkaar te onderscheiden.

Daarna volgt VVD, die na enige schommelingen nu op een gelijk zetelaantal staan als zij bij de verkiezingen behaalden. Het CDA is de afgelopen maanden gestaag gegroeid, waardoor met VVD en CDA inmiddels in zetelaantallen ook niet meer van elkaar te onderscheiden zijn.

Figuur 1.2: PVV, GL-PvdA, VVD en CDA in de Ipsos I&O-zetelpeiling sinds TK23

Getoond in de figuur: zetelaantallen.

Tabel 1.2 toont de kiezersbewegingen sinds de Tweede Kamerverkiezingen van 2023. De meeste partijen houden de meerderheid van hun kiezers vast, met uitzondering van NSC en BBB.

De groei van het CDA komt vooral van NSC, VVD en CU. In minder mate ook van D66 en SP. Opvallend: CDA wint nauwelijks van PVV en BBB.

Tabel 1.2: Kiezersbewegingen sinds de Tweede Kamerverkiezingen van 2023

Blauw = partij weet meer dan 50% kiezers vast te houden. Rood = partij weet niet meer dan 50% kiezers vast te houden. Groen = minstens 10% partij switcht naar andere partij.

		Stem bij Tweede Kamerverkiezingen 2023										
Voorkeur nu	Totaal	PVV	GL-PvdA	VVD	NSC	D66	BBB	CDA	SP	PvdD*	SGP*	CU*
PVV	16%	68%		3%	9%	1%	21%		5%		3%	
GL-PvdA	15%		81%	1%	9%	17%	1%		10%	16%		2%
VVD	13%	9%		67%	14%	2%	5%	2%		2%		
NSC	1%				7%			2%		2%		
D66	6%	1%	4%	3%	2%	68%	1%	2%	2%			
BBB	2%	2%			2%		45%		1%			
CDA	11%	4%	3%	18%	34%	8%	3%	89%	9%		8%	18%
SP	3%	2%	2%		3%				59%	3%		
DENK	2%						3%		2%			
PvdD	3%		4%							72%		
FvD	2%	1%					1%					
SGP	2%	1%			1%		3%				85%	
CU	2%				2%		1%	2%			5%	74%
Volt	2%	1%	4%			1%			1%	2%		3%
JA21	2%	4%		2%	4%		6%		2%			
Anders	0%				1%							
Weet niet	15%	7%	1%	5%	11%	4%	9%	3%	11%	3%		3%

*Indicatief vanwege een beperkt aantal waarnemingen (n < 50).

1.3 Switchmotieven

PVV

Op dinsdag 3 juni stapte de PVV uit de coalitie en viel het kabinet-Schoof. Vorige week (9 juni) maakte de VVD bekend na de volgende verkiezingen niet nogmaals met de PVV te willen regeren. Naast onze gebruikelijk *switch*-vragen, waarin kiezers hun stemkeuze of overstap motiveren, stelden we de gesloten vraag: wat men vindt van het uitsluiten van het PVV (bijna de helft – 46% – vindt dat een goede zaak, circa drie op tien vinden dit een slechte zaak. Zie paragraaf 3.1).

Daarnaast vroegen we – met een open vraag – in hoeverre deze keuze van de VVD invloed heeft op de stemkeuze.¹ Netto heeft de kabinetsval en het uitsluiten door de VVD (nog) geen electoraal effect op het zetelaantal voor de PVV. De meeste PVV-kiezers blijven de partij trouw en geven daarvoor de asiel- en migratiestandpunten én de standvastigheid van Wilders als redenen. Daarnaast wint én verliest de partij wat kiezers (enkele procentpunten), waardoor ze in deze peiling op een stabiele 30 zetels uitkomt.

Het groepje kiezers dat weggaat bij de PVV stapt over naar (centrum)rechtse partijen als VVD, CDA, SGP en JA21, of weten nu niet wat te stemmen. Zij verwijten Geert Wilders weglopen uit de coalitie. Zo zegt een kiezer die uitwijkt naar CDA: *“De PVV is weggelopen voor haar verantwoordelijkheid, daardoor valt ze af. Het CDA is een goed alternatief.”* Een kiezer die nu voor JA21 zou kiezen verwoordt het als volgt: *“Ik vind ‘t echt slecht dat de PVV weg is gelopen. Ja21 heeft veel punten die mij aanspreken.”*

Het besluit van de VVD om PVV uit te sluiten levert Wilders dus wat kiezers op én het kost hem ook wat. Zowel nieuwe, voormalige als blijvende PVV-kiezers noemen het besluit ‘ondemocratisch’. Een PVV-kiezer vat het sentiment samen: *“De kiezer bepaalt, niet een politieke partij”*. Kiezers die bij de PVV blijven, zeggen dat zij hun stem inhoudelijk bepalen en niet laten afhangen van de keuze van de VVD. Anderen verwachten dat de VVD nog zal draaien. Ter illustratie: *“Het heeft geen invloed op mijn stemkeuze. Wat ik wel zeker denk te weten is dat wanneer de PVV +40 zetels gaat halen bij de verkiezingen op 29 oktober, de VVD gewoon weer overstag zal gaan en wel zal gaan regeren met de PVV.”*

Kleine aantallen kiezers die wel overstappen naar een andere partij zien dat niet zo snel gebeuren. Een kiezer motiveert zijn overstap naar JA21 als volgt: *“Ik vind het vervelend wat er gebeurd is. Maar willen we een rechts kabinet hebben, dan hebben we geen keus.”* Een SGP-kiezer zegt: *“Ik twijfel sowieso tussen SGP, PVV en FVD. Ook bij stemwijzers en keuzehulpen op basis stemgedrag in 2e kamer komen deze 3 heel dicht bij elkaar. Als de PVV bij voorbaat wordt uitgesloten door andere partijen is het logischer om of FVD of SGP te stemmen.”*

¹ De volledige vraagstelling luidde: “U vindt het een goede zaak / een slechte zaak / geen goede, maar ook geen slechte zaak dat de VVD samenwerking met de PVV uitsluit. Kunt u toelichten of dit invloed heeft op uw stemkeuze? En zo ja, hoe?”

Andere kiezers willen de PVV nu juist een steuntje in de rug geven. Een kiezer schrijft: *“Ik ben er nog meer van overtuigd om PVV te stemmen dan ooit tevoren. Partijen uitsluiten om wat je zelf bij het vorige kabinet hebt gedaan door eruit te stappen om notabene het asielbeleid is zó hypocriet!”*

VVD

De VVD heeft in deze peiling 24 virtuele zetels, een niet-significante wijziging van één zetel ten opzichte van eerder deze maand (23). Hier zitten wel een aantal kiezersbewegingen onder. De partij trekt groepjes kiezers van verschillende partijen aan, waaronder van PVV en GroenLinks-PvdA. Tegelijkertijd vertrekken sommige VVD-kiezers (circa 6-7 procent) naar PVV en CDA. Kiezers die naar PVV gaan doen dit zoals gezegd onder meer vanwege het uitsluiten van samenwerking met de PVV. Sommigen zien dit besluit als toenadering richting GroenLinks-PvdA. Een overstapper naar PVV omschrijft de keuze als een *“omslag naar links.”*

Kiezers die uitwijken naar CDA zijn kritisch op VVD-leider Dilan Yesilgöz en juist gecharmeerd van CDA-leider Henri Bontenbal. *“De indruk die met name hun lijsttrekker Henri Bontenbal maakt in spreektijd, spreekt mij meer aan dan de houding van Dilan Yesilgoz”,* aldus een CDA-kiezer.

GroenLinks-PvdA

GroenLinks-PvdA haalt in deze peiling 29 zetels. Hoewel de toename ten opzichte van vorige maand (+3) evenmin statistisch significant is, lijkt de partij het gat met PVV te dichten. De 29 zetels is de hoogste score sinds de verkiezingen van november 2023 (25).

De partij trekt met name plukjes kiezers van andere links-progressieve partijen: PvdD, D66, Volt, SP. Kiezers hebben hiervoor een strategisch motief: men hoopt dat de partij kan gaan meeregeren (zie ook paragraaf 2.2: GL-PvdA krijgt de meeste strategische stemmen). Een kiezer die overstapte van PvdD vat het als volgt samen: *“Misschien gaat het beter als PvdA/groenlinks in de regering zit.”*

GL-PvdA wint dus vooral van andere links-progressieve partijen, maar ten opzichte van november 2023 ook wel van NSC (9% van de NSC-kiezers uit 2023 zou nu GL-PvdA stemmen).

CDA

Ook bij het CDA zien we de afgelopen week een groei die (net) binnen de foutmarge valt (+3). Op de langere termijn is de groei van het CDA onmiskenbaar.

De partij trekt kleine groepjes kiezers van met name VVD, maar ook van PVV, NSC, D66, SP en CU. Kiezers zijn met name enthousiast over de partijleider Henri Bontenbal. Voor overstappers van kleinere partijen is de opwaartse trend in de peilingen een reden om op CDA te stemmen, ze verwachten dat de partij bij de verkiezingen groot kan worden. Een kiezer die eerder voorkeur gaf aan ChristenUnie schrijft: *“Ik wil tactisch gaan stemmen, ik vind CU niet minder goed, maar ik verwacht dat CDA het goed zal doen en we hebben iets anders nodig dan PVV”.*

Hieruit komt een beeld naar voren dat kiezers in het CDA een stabiele bestuurspartij zien, wat wordt bevestigd bij de stemmotieven (zie paragraaf 2.2).

1.4 CDA heeft grootste potentie

Onderstaande figuur toont de bindingskracht van de politieke partijen in de Tweede Kamer. De blauwe balken geven aan welk percentage kiezers een eerste voorkeur heeft voor een partij. Hoe donkerder het blauw, hoe sterker de voorkeur. (Blauw komt in feite overeen met het zetelaantal uit de peiling van figuur 1.1).

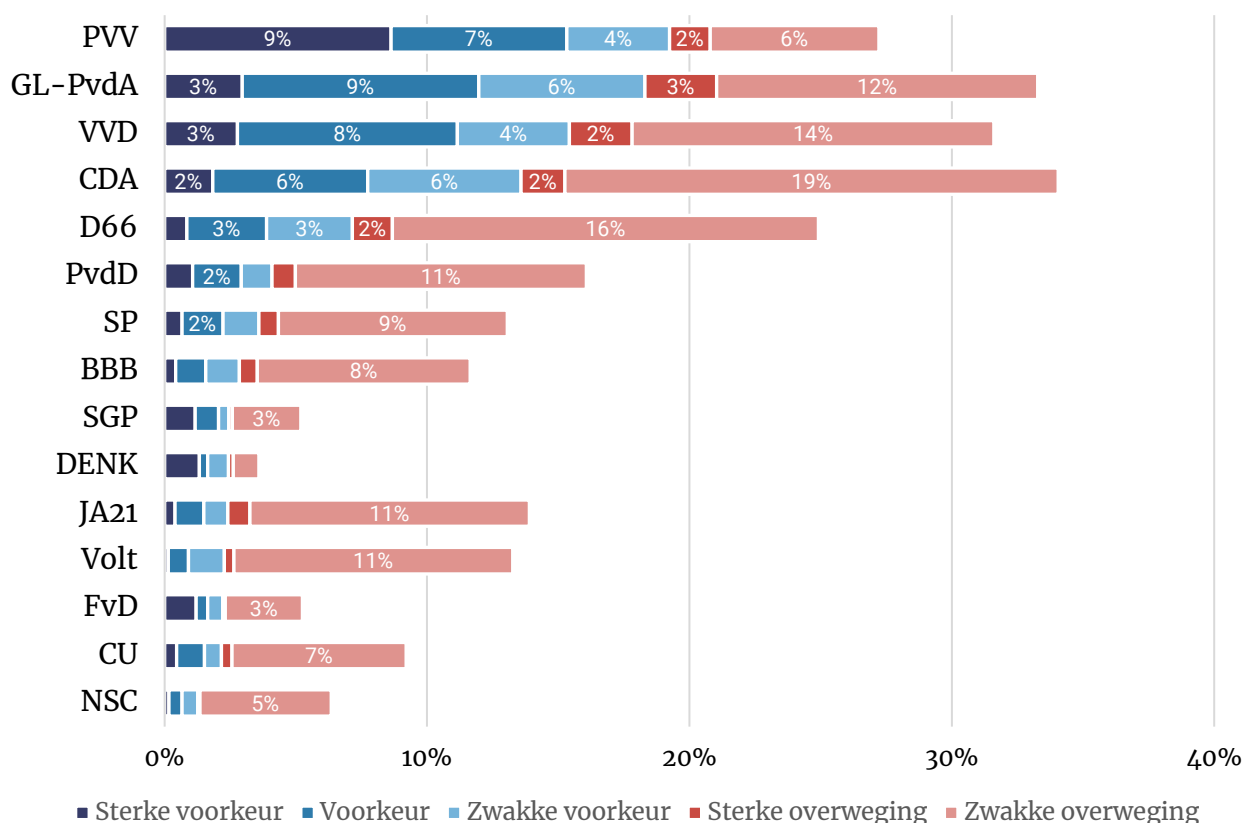
De rode balken staan voor het aandeel kiezers dat een voorkeur heeft voor een andere partij, maar ook deze partij overweegt. Ook hier geldt weer: hoe donkerder, hoe sterker een partij wordt overwogen. Zo zien we dat de PVV in totaal bij 27 procent (19% eerste voorkeur, 8% overweegt) van de kiezers in de keuzeset zit.

Maar heeft CDA heeft momenteel het grootste totale potentieel. Er zijn relatief veel kiezers die de partij niet als eerste voorkeur hebben, maar wel overwegen: 21 procent. In totaal heeft de partij een potentie van 34 procent.

Verder hebben met name JA21 en Volt een grotere potentie dan het huidige zetelaantal doet vermoeden.

Figuur 1.3: Bindingskracht en potentie van de politieke partijen

Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 1.969).

1.4.1 Naar partijvoorkeur

Onderstaande tabel laat zien welk aandeel van een kiezersgroep nu ook nog een andere partij overweegt. We zien dat VVD en CDA ‘communicerende vaten’ zijn: 49 procent van de kiezers die nu op VVD zouden stemmen, overwegen ook een stem op CDA. Andersom overweegt 43 procent van de CDA-kiezers een stem op VVD. Beide partijen kunnen dus nog veel van elkaar winnen of verliezen.

Ook op links is er veel potentie voor verkeer. Grote delen van het electoraat van Volt (66%), PvdD (55%), D66 (54%) en SP (38%) overwegen GL-PvdA. Andersom geldt dat ook.

Opvallend is verder dat D66 ook concurrentie heeft van het CDA: 38 procent van deze kiezers overweegt een stem op de partij van Bontenbal.

Tabel 1.3: Overwogen partijen, naar huidige partijvoorkeur

Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 1.969). Lichtblauw: minstens 10% overweegt partij, donkerblauw: minstens 30% overweegt partij.

Over- weegt	Totaal	Eerste voorkeurspartij											
		PVV	GL- PvdA	VVD	D66	BBB	CDA	SP	PvdD	SGP *	CU *	Volt *	JA21 *
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
PVV	8	0	2	16	2	37	6	8	4	28	6	0	27
GL- PvdA	15	2	0	6	54	5	20	38	55	0	12	66	4
VVD	16	18	7	0	27	26	43	6	4	2	9	15	43
NSC	5	3	4	5	6	7	11	14	1	0	8	6	7
D66	18	0	48	24	0	7	22	10	9	0	3	51	2
BBB	9	19	1	10	4	0	7	6	0	10	8	5	33
CDA	20	11	21	49	38	27	0	18	1	10	54	29	18
SP	9	5	24	3	5	11	9	0	11	0	7	14	7
DENK	1	1	1	1	0	0	0	0	10	0	0	3	0
PvdD	12	3	34	4	14	9	5	33	0	0	6	24	2
FvD	3	12	0	1	1	2	0	2	0	9	0	0	2
SGP	3	3	0	0	1	12	5	2	0	0	14	0	3
CU	7	1	5	2	6	6	23	10	2	25	0	11	4
Volt	11	1	28	5	30	0	10	14	15	0	0	0	2
JA21	11	22	1	22	4	14	10	12	5	8	9	4	0
Anders	2	3	2	1	0	2	1	2	7	2	0	3	3

*Indicatief vanwege een beperkt aantal waarnemingen (n < 50).

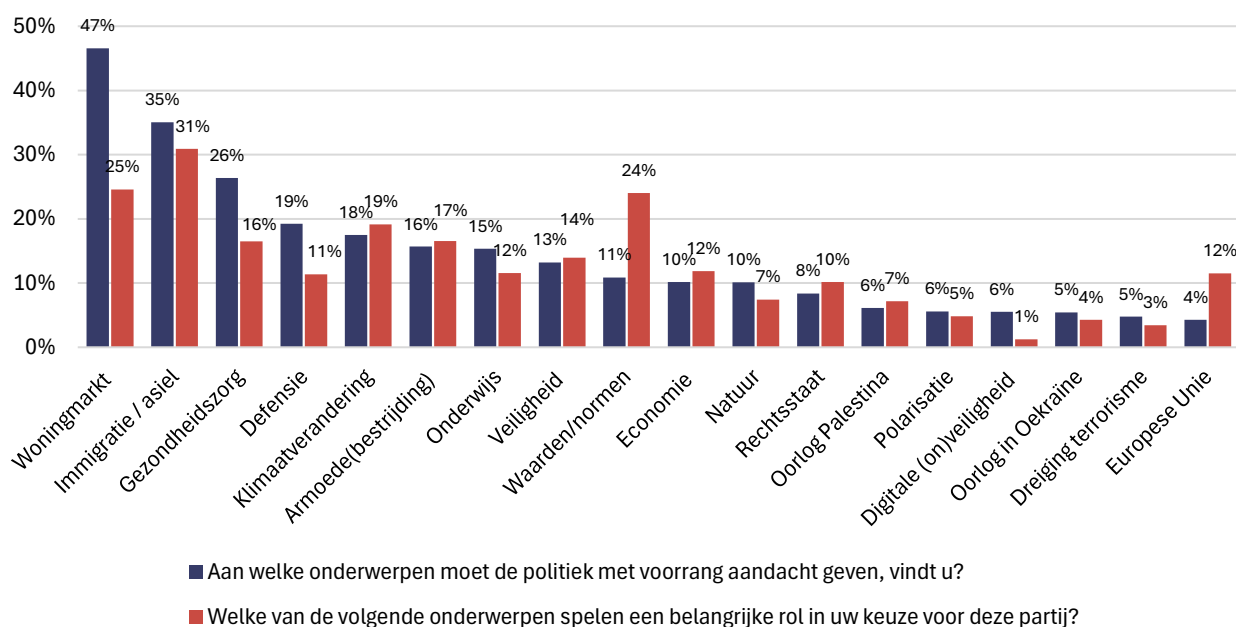
2 Belangrijke thema's en issue ownership

2.1 Experiment: belangrijke thema's voor politiek vs. stemkeuze

In deze peiling stelden we twee verschillende vragen om te achterhalen wat belangrijk thema's zijn voor de kiezers: 'Aan welke onderwerpen moet de politiek met voorrang aandacht geven, vindt u?' (gesteld aan iedereen) en 'Welke van de volgende onderwerpen spelen een belangrijke rol in uw keuze voor deze partij?' (gesteld aan degenen die een partij van eerste voorkeur hebben). Met dezelfde antwoordmogelijkheden. Bij de eerste vraag komt 'Woningmarkt / betaalbare woningen / huren' er met 47 procent overtuigend als belangrijkste onderwerp uit. Gevolgd door 'Immigratie/asiel' (35%) en gezondheidszorg (26%). Bij de tweede vraag is 'Immigratie/asiel' (35%) het belangrijkste, gevolgd door 'woningmarkt' (25%) en 'normen & waarden' (24%).

Figuur 2.1: Belangrijkste onderwerpen

A. Aan welke onderwerpen moet de politiek met voorrang aandacht geven, vindt u? (Basis: allen)
B. Welke van de volgende onderwerpen spelen een belangrijke rol in uw keuze voor deze partij? (Basis: heeft partij van eerste voorkeur)

Bron: Ipsos I&O, 16 juni 2025

Het verschil in betekenis: de eerste vraag biedt een soort helicopterview van de kiezer: dit zijn de grote problemen, hier moet de campagne over gaan. Die tweede vraag zegt iets over de aantrekkingskracht van een partij. Dat eerste (waar moet de politiek over gaan) kun je beïnvloeden op korte termijn, door het discours te verplaatsen. Dat tweede (waarom stem je op deze partij?) heeft veel langer nodig, heeft te maken met issue ownership.

Om dit concreet te maken is het interessant voor een paar belangrijke issues per partij te kijken.

Voor de PVV-kiezer is immigratie / asiel bij beide vragen verreweg het belangrijkste (door meer dan 80% genoemd). De woningmarkt wordt door 42 procent genoemd als belangrijk politiek onderwerp, maar slechts 25 procent stemt op de PVV vanwege de woningmarktstandpunten.

GL-PvdA-kiezers noemen woningmarkt het vaakst als onderwerpen waar de politiek aandacht aan moet besteden (50%), maar ze stemmen het vaakst op GL-PvdA vanwege de klimaat-standpunten (52%, woningmarkt: 30%).

VVD-kiezers vinden woningmarkt (49%), immigratie (47%) en defensie (37%) belangrijke onderwerpen, maar stemmen vooral VVD vanwege de economie (42%) en immigratie (42%).

Ook **CDA**-kiezers vinden de woningmarkt (48%) een belangrijk politiek thema, maar als redenen om op het CDA te stemmen wordt woningmarkt door slechts 28 procent aangevinkt. Op het CDA stemmen ze vooral vanwege waarden & normen (48%)

Tabel 2.2: Belangrijkste onderwerpen

A. Aan welke onderwerpen moet de politiek met voorrang aandacht geven, vindt u? (Basis: allen)

B. Welke onderwerpen spelen een belangrijke rol in uw keuze voor deze partij? (Basis: partij 1ste voorkeur)

	Totaal	PVV	GL-PvdA	VVD	D66	CDA
A. Woningmarkt	47%	42%	50%	49%	50%	48%
B.	25%	25%	30%	17%	29%	28%
A. Immigratie / asiel	35%	81%	10%	47%	15%	29%
B.	31%	84%	7%	42%	6%	12%
A. Gezondheidszorg	26%	27%	20%	22%	20%	33%
B.	16%	15%	17%	11%	17%	24%
A. Defensie	19%	14%	15%	37%	25%	34%
B.	11%	4%	2%	37%	6%	19%
A. Klimaatverandering	18%	2%	43%	9%	39%	17%
B.	19%	3%	52%	2%	47%	10%
A. Armoede(bestrijding)	16%	16%	25%	5%	16%	8%
B.	17%	14%	37%	2%	6%	10%
A. Onderwijs	15%	7%	24%	10%	32%	13%
B.	12%	2%	17%	5%	51%	10%
A. Veiligheid	13%	28%	5%	18%	5%	10%
B.	14%	33%	3%	29%	3%	9%
A. Waarden/normen	11%	13%	5%	9%	8%	20%
B.	24%	16%	19%	19%	13%	48%
A. Economie	10%	7%	6%	26%	6%	11%
B.	12%	4%	4%	42%	10%	14%

Bron: Ipsos I&O, 16 juni 2025

2.2 Woningmarkt belangrijkste politieke thema, defensie in opmars

2.2.1 Belangrijke thema's voor de politiek

In vergelijking met oktober 2023, toen ruim een maand voor de verkiezingen is de top drie ongewijzigd als de vraag is waar de politiek aandacht aan moet besteden: woningmarkt (47%) ruim op 1, waarna immigratie/asiel (35%) en gezondheidszorg (26%) volgen.

De grootste stijger is defensie (van 5 naar 19%). De grote dalers t.o.v. 2023 zijn gezondheidszorg (van 38 naar 26%), klimaatverandering (van 30 naar 18%) en armoedebestrijding (van 28 naar 16%).

Wat opvalt: begin 2021 was immigratie maar heel beperkt een thema waaraan – volgens de kiezers – veel aandacht besteed moest worden (14%). Nu staat dat al enige tijd op de tweede plek met 35 procent.

Tabel 2.3: Aan welke onderwerpen moet de politiek met voorrang aandacht besteden?

Maximaal 3 antwoorden mogelijk. Basis: basis: allen (n = 2.253).

Onderwerp	Februari '21	Oktober '23 ²	6 juni '25	16 juni '25
Woningmarkt / betaalbare woningen / huren	28%	42%	47%	47%
Immigratie / asiel	14%	35%	38%	35%
Gezondheidszorg	33%	38%	26%	26%
Defensie	*	5%	23%	19%
Klimaatverandering	27%	30%	20%	18%
Armoede(bestrijding) / sociale voorzieningen	18%	28%	15%	16%
Onderwijs	20%	11%	15%	15%
Veiligheid / tegengaan criminaliteit	21%	22%	15%	13%
Waarden en normen	19%	12%	10%	11%
Economie / overheidsfinanciën	18%	14%	11%	10%
Natuur / stikstof ³	*	6%	6%	10%
Bescherming van de rechtsstaat	*	*	7%	8%
Oorlog in Israël / Palestina	*	*	7%	6%
Digitale (on)veiligheid (AI, fake news, phishing)	*	*	6%	6%
Polarisatie	*	9%	5%	6%
Oorlog in Oekraïne	*	*	7%	5%
Dreiging van terrorisme	4%	*	5%	5%
Landbouw	*	5%	5%	4%
Europese Unie	6%	6%	5%	4%
Werkgelegenheid	11%	*	3%	4%
Inpraak en democratie	5%	*	3%	3%
Ethische zaken (euthanasie, abortus, LHBTIQ+ etc.)	4%	4%	3%	3%
Tegengaan van discriminatie ⁴	6%	3%	2%	2%
Anders	3%	3%	4%	2%

Bron: Ipsos I&O, 16 juni 2025

² In 2023 luidde de vraagstelling: 'Waar zouden de aanstaande verkiezingen vooral over moeten gaan, vindt u?'

In 2021: "Aan welke van onderstaande onderwerpen vindt u dat politieke partijen bij de volgende Tweede Kamerverkiezingen extra aandacht moeten besteden?"

³ In de vorige metingen was dit 'natuur'.

⁴ In 2021: tegengaan van racisme

2.2.2 Belangrijke thema's voor stemkeuze

Bij de vraag 'Welke van de volgende onderwerpen spelen een belangrijke rol bij uw keuze voor deze partij?' staat immigratie & asiel (door 31% genoemd) sinds 2023 bovenaan de lijst.

Dat was in maart 2021 nog niet zo. Toen waren gezondheidszorg (40%), klimaatverandering (36%), woningmarkt (35%) en waarden en normen (34%) belangrijkere onderwerpen voor de stemkeuze dan immigratie (24%). Vanzelfsprekend had dat te maken met de coronacrisis die toen het land nog in z'n greep had. Dat onderwerp werd destijds dan ook door 22 procent genoemd.

Voorals klimaatverandering heeft veel aan belang ingeleverd: van 36 naar 19 procent nu. Ook onderwijs scoorde in 2021 duidelijk hoger (30%) dan nu (12%).

De woningmarkt wordt nu na immigratie het vaakst genoemd (25 procent). Maar dit onderwerp staat al enkele jaren in de top drie.

Tabel 2.4: Welke van de volgende onderwerpen spelen een belangrijke rol in uw keuze voor <voorkeurspartij>?

Maximaal 3 antwoorden mogelijk. Basis: heeft partij van eerste voorkeur (n = 1.877).

Onderwerp	Maart '21	Juni '23	Juni '24	16 juni '25
Immigratie / asiel	24%	36%	37%	31%
Woningmarkt / betaalbare woningen / huren	35%	27%	21%	25%
Waarden en normen	34%	*	24%	24%
Klimaatverandering	36%	29%	23%	19%
Veiligheid / tegengaan criminaliteit	23%	20%	15%	14%
Armoede(bestrijding) / sociale voorzieningen	28%	24%	13%	17%
Gezondheidszorg	40%	21%	19%	16%
Economie/ overheidsfinanciën	28%	17%	11%	12%
Europese Unie	26%	*	15%	12%
Bescherming van de rechtsstaat	*	*	9%	10%
Onderwijs	30%	11%	9%	12%
Defensie	*	*	5%	11%
Ethische zaken (euthanasie, abortus, LHBTIQ+)	17%	12%	9%	7%
Natuur / stikstof	*	22%	9%	7%
Inspraak en democratie	15%	11%	7%	7%
Oorlog in Israël/Palestina	*	*	5%	7%
Werkgelegenheid	22%	7%	4%	4%
Oorlog in Oekraïne	*	*	5%	4%
Landbouw	*	12%	8%	5%
Polarisatie	*	7%	5%	5%
Tegengaan van discriminatie	10%	*	5%	4%
Dreiging van terrorisme	8%	4%	4%	3%
Digitale (on)veiligheid (opkomst van AI, etc.)	*	*	1%	1%
De coronacrisis	22%	*	*	*
Anders	1%	7%	3%	3%
Weet ik niet	4%	2%	2%	5%

Bron: Ipsos I&O, 16 juni 2025

2.3 Issue ownership

Voor negen onderwerpen vroegen we kiezers welke partijen de beste oplossingen of ideeën hebben voor dit onderwerp (in de politicologie *issue ownership* genoemd). Tabel 2.5 toont achtereenvolgens welk aandeel van alle kiezers een thema belangrijk vinden, of er op het thema een issue owner is, en vervolgens welke partijen issue owner zijn (volgens kiezers die het thema belangrijk vinden). In de volgende paragrafen vergelijken we het eigenaarschap per onderwerp door de tijd heen.

We zien dat van de grotere onderwerpen alleen immigratie (PVV), klimaatverandering (GL-PvdA), defensie (VVD) en economie (VVD) duidelijke issue owners hebben. Op belangrijke onderwerpen als wonen en gezondheidszorg is er geen duidelijke issue owner.

Ook valt op dat de PVV slechts één sterk issue ownership bezit: immigratie. De VVD bezit twee redelijk sterke issues: defensie en economie. GL-PvdA is vrij comfortabel issue owner op klimaat en doet verder goed mee op armoedebestrijding, stikstof en in beperkte mate: wonen.

Het CDA is geen issue owner op één van deze onderwerpen, maar was dat vroeger wel op waarden & normen. Nu hebben we dit onderwerp niet meegenomen, maar de kans is groot dat het CDA daar weer hoog op zou scoren. (Zie ook tabel 2.2).

Tabel 2.5: Welke politieke partij heeft – vindt u – de beste oplossingen of ideeën als het gaat om <onderwerp>?

Basis: volledige steekproef (n = 2.382) en kiezers die thema belangrijk vinden (n verschilt).

Thema	Belangrijk gevonden?	Is er een issue-owner?	Wie is de issue owner? (Basis: Kiezers die thema belangrijk vinden)		
			#1 partij	#2 partij	% weet niet
Wonen	47%	Nee	GL-PvdA (11%)	PVV (9%)	45%
Immigratie	35%	Ja	PVV (53%)	VVD (12%)	16%
Gezondheidszorg	26%	Nee	PVV/SP (8%)	GL-PvdA (7%)	46%
Klimaatverandering	18%	Ja	GL-PvdA (35%)	PvdD (15%)	25%
Defensie	19%	Ja	VVD (33%)	GL-PvdA (14%)	31%
Armoede	16%	Zwak	GL-PvdA (21%)	SP (14%)	36%
Economie	10%	Ja	VVD (36%)		24%
Stikstof	10%	Zwak	GL-PvdA (26%)	D66/PvdD (12%)	25%
Bescherming rechtsstaat	8%	Nee	GL-PvdA (13%)	VVD/CDA (27%)	21%

Wonen

Hoewel *wonen* verreweg het belangrijkste politieke onderwerp is volgens de kiezers (47% noemt het) is er op dit onderwerp geen duidelijk issue owner. GL-PvdA (9%), PVV (7%), VVD (6%) en CDA (5%) krijgen elk plukjes stemmen. Ook voorheen was er geen duidelijke issue owner; november 2023 kreeg GL-PvdA 11 procent en NSC 10 procent van de stemmen op dit onderwerp, nu 1 procent.

Tabel 2.6: WONEN. Welke politieke partij heeft – vindt u – de beste oplossingen of ideeën als het gaat om dit onderwerp? Basis: kiezers die thema een belangrijk thema vinden. Getoond in tabel: partij is minimaal door 1% genoemd.

	Nov'23	Juni'25
<i>Belangrijk volgens</i>	51%	47%
GL-PvdA	11%	9%
PVV	9%	7%
VVD	8%	6%
CDA	3%	5%
BBB	3%	5%
D66	3%	3%
SP	8%	3%
SGP	1%	1%
FvD	2%	1%
NSC	10%	1%
CU	0%	1%
DENK	1%	1%
JA21	1%	1%
Geen enkele partij	3%	11%
Weet niet	33%	45%

Immigratie

Van degenen die vinden dat de politiek extra aandacht moet besteden aan immigratie (35% van allen), vindt ruim de helft (53%) dat de PVV daar de beste oplossingen of ideeën voor heeft. De VVD volgt met 12 procent op ruime afstand. Ten opzichte van 2023 is er weinig veranderd.

Tabel 2.7: IMMIGRATIE. Welke politieke partij heeft – vindt u – de beste oplossingen of ideeën als het gaat om dit onderwerp? Basis: kiezers die thema een belangrijk thema vinden. Getoond in tabel: partij is minimaal door 1% genoemd.

	Nov'23	Juni'25
<i>Belangrijk volgens</i>	32%	35%
PVV	45%	53%
VVD	14%	12%
FvD	4%	3%
JA21	3%	3%
GL-PvdA	2%	2%
CDA	1%	2%
D66	1%	1%
BBB	3%	1%
NSC	11%	1%
Geen enkele partij	0%	5%
Weet niet	13%	16%

Klimaat

Eén op drie kiezers die belang hechten aan klimaatverandering (18% van alle kiezers doet dat) vindt dat GL-PvdA hier de beste oplossingen voor heeft. Concurrenten D66 (12%) en PvdD (15%) volgen op afstand. De verschillen met 2023 zijn klein. Het aandeel 'weet ik niet' nam wel toe: van 17 naar 25 procent.

Tabel 2.8: KLIMAAT. Welke politieke partij heeft – vindt u – de beste oplossingen of ideeën als het gaat om dit onderwerp? Basis: kiezers die thema een belangrijk thema vinden. Getoond in tabel: partij is minimaal door 1% genoemd.

	Nov'23	Juni '25
<i>Belangrijk volgens</i>	29%	18%
GL-PvdA	32%	35%
PvdD	18%	15%
D66	17%	12%
VVD	2%	2%
CDA	1%	2%
Volt	5%	2%
PVV	1%	1%
SP	1%	1%
BBB	1%	1%
CU	1%	1%
Geen enkele partij	2%	2%
Weet niet	17%	25%

Gezondheidszorg

Eén op de vier kiezers (26%) vindt de gezondheidszorg een belangrijk politiek onderwerp. In 2023 was dat nog 38 procent. In dat jaar werd gezondheidszorg gezien als een onderwerp waar de SP goede oplossingen voor had, inmiddels is het onderwerp feitelijk vacant. PVV, SP, GL-PvdA en CDA krijgen elk plukjes stemmen. Bijna de helft (46%) weet het niet, nog eens 9 procent kan geen enkele partij aanwijzen.

Tabel 2.9: ZORG. Welke politieke partij heeft – vindt u – de beste oplossingen of ideeën als het gaat om dit onderwerp? Basis: kiezers die thema een belangrijk thema vinden. Getoond in tabel: partij is minimaal door 1% genoemd.

	Nov'23	Juni'25
<i>Belangrijk volgens</i>	38%	26%
SP	22%	8%
PVV	7%	8%
GL-PvdA	6%	7%
CDA	1%	6%
VVD	7%	4%
D66	3%	4%
BBB	3%	2%
Volt	0%	1%
SGP	1%	1%
FvD	1%	1%
NSC	7%	1%
CU	1%	1%
Denk	0%	1%
Geen enkele partij	3%	9%
Weet niet	38%	46%

Armoede

Eén op zes kiezers vindt *armoedebestrijding* een belangrijk politiek onderwerp. Hier scoort GL-PvdA het best, met 21 procent. In 2023 was dat nog 17 procent. SP, PVV en met name NSC worden dit jaar minder vaak genoemd als issue owner op dit onderwerp. Het aandeel 'weet niet' steeg van een kwart naar ruim een derde.

Tabel 2.10: ARMOEDE. Welke politieke partij heeft – vindt u – de beste oplossingen of ideeën als het gaat om dit onderwerp? Basis: kiezers die thema een belangrijk thema vinden.

	Nov'23	Juni'25
Belangrijk volgens	28%	16%
GL-PvdA	17%	21%
SP	18%	14%
PVV	8%	10%
Denk	1%	4%
CDA	1%	2%
PvdD	1%	2%
VVD	3%	1%
D66	1%	1%
Volt	1%	1%
BBB	3%	1%
NSC	15%	1%
CU	3%	1%
Geen enkele partij	1%	5%
Weet niet	23%	36%

Economie

De economie wordt momenteel maar door 10 procent aangewezen als een onderwerp dat speciale aandacht verdient, maar degenen die dat doen vinden dat de VVD daar de beste oplossingen voor heeft. Een kwart weet het niet.

Tabel 2.11: ECONOMIE. Welke politieke partij heeft – vindt u – de beste oplossingen of ideeën als het gaat om dit onderwerp? Basis: kiezers die thema een belangrijk thema vinden.

	Juni'25
Belangrijk volgens	10%
VVD	36%
PVV	5%
JA21	5%
D66	4%
FvD	4%
GroenLinks-PvdA	3%
BBB	3%
CDA	3%
NSC	1%
SP	1%
Partij voor de Dieren	1%
Andere partij	2%
Geen enkele partij	8%
Weet niet	24%

Defensie

Eén op vijf noemt defensie een belangrijk thema. Op dit onderwerp wordt de VVD (33%) het vaakst als de partij met de beste oplossingen aangewezen. Andere partijen volgen op grote afstand. Eveneens een derde (31%) weet het niet.

Tabel 2.12: DEFENSIE. Welke politieke partij heeft – vindt u – de beste oplossingen of ideeën als het gaat om dit onderwerp? Basis: kiezers die thema een belangrijk thema vinden.

	Juni'25
<i>Belangrijk volgens</i>	19%
VVD	33%
CDA	6%
PVV	5%
GroenLinks-PvdA	4%
D66	3%
SGP	2%
Volt	2%
JA21	2%
NSC	1%
BBB	1%
ChristenUnie	1%
Geen enkele partij	7%
Weet niet	31%

Stikstof

Een op tien kiezers vindt 'natuur/stikstof' belangrijk. Van deze groep vindt een kwart dat GL-PvdA de beste oplossingen heeft voor het stikstof-dossier. D66 en PvdD (elk 12%) volgen op afstand. De BBB krijgt 7 procent.

Tabel 2.13: STIKSTOF. Welke politieke partij heeft – vindt u – de beste oplossingen of ideeën als het gaat om dit onderwerp? Basis: kiezers die thema een belangrijk thema vinden.

	Juni'25
<i>Belangrijk volgens</i>	10%
GroenLinks-PvdA	26%
D66	12%
Partij voor de Dieren	12%
BBB	7%
CDA	5%
VVD	3%
PVV	1%
NSC	1%
SP	1%
FvD	1%
Volt	1%
JA21	1%
Weet niet	25%
Geen enkele partij	5%

Bescherming rechtsstaat

Acht procent vindt het beschermen van de rechtsstaat een belangrijk politiek thema. Van GroenLinks-PvdA (13%), VVD (10%) en CDA (10%) wordt op dit punt het meest verwacht. Er is niet één issue owner.

Tabel 2.14: RECHTSTAAT. Welke politieke partij heeft – vindt u – de beste oplossingen of ideeën als het gaat om dit onderwerp? Basis: kiezers die thema een belangrijk thema vinden. Getoond in tabel: partij is minimaal door 1% genoemd.

	Juni'25
Belangrijk volgens	8%
GroenLinks-PvdA	13%
VVD	11%
CDA	10%
D66	8%
NSC	6%
PVV	4%
Volt	4%
BBB	2%
FvD	2%
DENK	1%
Partij voor de Dieren	1%
SGP	1%
ChristenUnie	1%
JA21	1%
Weet ik echt niet	30%
Geen enkele partij	4%

2.4 Stemmotieven

Aan de stemmotieven is te zien dat de verkiezingen naderen. Meerdere doorgaans belangrijke motieven nemen toe aan belang: de standpunten, stabiel bestuur, de lijsttrekker en de strategische stem.

Tabel 2.15: Belangrijkste reden(en) om te stemmen op een partij?

'Wat is of zijn voor u de belangrijkste reden(en) om op <voorkeurspartij> te stemmen?'

Meerdere antwoorden mogelijk. Basis: heeft voorkeurspartij (n = 1.969).

Reden	Sept'23	Nov'23	Juni'24	Sept'24	Jan'25	Jun'25
Standpunten / partijprogramma van deze partij	61%	66%	66%	60%	58%	62%
De ideologie van deze partij	46%	44%	48%	42%	41%	42%
Deze partij komt op voor mensen zoals ik	35%	33%	32%	29%	32%	31%
Partij zorgt voor stabiel bestuur van Nederland	24%	24%	24%	24%	25%	31%
De lijsttrekker / leider van deze partij	31%	33%	21%	20%	21%	26%
Partij voert goed oppositie tegen regeringspartij(en)	17%	15%	15%	14%	16%	17%
Dat is strategisch slim (houd rekening met regering)	13%	18%	11%	9%	10%	15%
Tegen andere partijen (anders dan eigen partij)	10%	10%	11%	11%	11%	14%
Uit gewoonte, ik stem (bijna) altijd op deze partij	11%	11%	11%	12%	10%	10%
Een online stemhulp (adviseerde mij dit	5%	17%	12%	10%	8%	8%
De partij doet het goed in de peilingen	5%	6%	3%	3%	4%	5%
Deze partij komt op voor mijn regio	6%	5%	4%	4%	5%	4%
De partij doet het slecht in de peilingen	1%	1%	1%	1%	1%	1%
Anders	2%	2%	2%	2%	3%	3%
Weet ik niet	1%	0%	1%	3%	4%	2%

Bron: Ipsos I&O, 16 juni 2025

CDA opvallend vaak gekozen vanwege leider Bontenbal en stabiel bestuur

Standpunten en ideologie zijn voor de meeste achterbannen belangrijk, al scoren kiezers van PvdD, D66 en GL-PvdA daar nog iets hoger op dan gemiddeld.

PVV en vooral BBB scoren goed op het motief “Deze partij komt op voor mensen zoals ik”, iets wat we bij de links-progressieve partijen, CDA en VVD juist weinig zien.

Deze partijen worden juist wel weer gewaardeerd omdat ze – volgens hun kiezers – zorgen voor een stabiel bestuur van Nederland. Opvallend is dat drie van de vier voormalig coalitiepartijen hier zeer laag op scoren (PVV: 6%, BBB: 5%, NSC: 12%⁵). Alleen de VVD haalt hier wel een goede score: 51 procent. De hoogste score behaalt echter oppositiepartij CDA: 58 procent.

Die laatste partij – het CDA – moet het voor een belangrijk deel hebben van haar lijsttrekker (Henri Bontenbal), maar liefst 73 procent van de huidige CDA-kiezers stemt op deze partij vanwege de leider. Geen enkele partij / leider komt hierbij in de buurt. (Zie ook paragraaf 4.2: Bontenbal krijgt gemiddeld een waarderingscijfer van een 6,6 van alle kiezers.)

SP, PvdA en CDA worden (ook) gekozen vanwege hun manier van oppositievoeren. Opvallend: grootste oppositiepartij GL-PvdA door 20 procent, slechts iets meer dan gemiddeld.

Tenslotte de strategische stem (‘ik houd rekening met een regering’): hier haalt GL-PvdA de hoogste score met 30 procent.

Tabel 2.16: Belangrijkste reden(en) om te stemmen op een partij, sinds september 2023

‘Wat is of zijn voor u de belangrijkste reden(en) om op <voorkeurspartij> te stemmen?’

Meerdere antwoorden mogelijk. Basis: heeft voorkeurspartij (n = 1.762).

	To-taal	PVV	GL-PvdA	VVD	D66	BBB	CDA	SP	PvdD
Standpunten	62%	67%	69%	54%	73%	61%	53%	61%	71%
Ideologie	42%	34%	55%	34%	48%	41%	29%	52%	72%
Komt op voor mensen als ik	31%	45%	24%	28%	20%	53%	20%	56%	27%
Zorgt voor stabiel bestuur	31%	6%	42%	51%	45%	5%	58%	7%	10%
Lijsttrekker / leider	26%	24%	13%	21%	26%	38%	73%	16%	12%
Voert goed oppositie	17%	11%	20%	4%	10%	9%	25%	33%	35%
Strategisch slim	15%	13%	30%	21%	10%	7%	16%	7%	6%
Tegen andere partijen	14%	18%	14%	18%	9%	10%	10%	10%	12%
Uit gewoonte	10%	4%	15%	21%	15%	0%	7%	14%	18%
Online stemhulp	8%	9%	11%	9%	10%	2%	4%	1%	4%
Doet het goed in peilingen	5%	7%	5%	5%	0%	4%	8%	0%	2%
Komt op voor mijn regio	4%	4%	1%	1%	0%	35%	3%	7%	2%
Doet het slecht in peilingen	1%	0%	0%	0%	1%	2%	0%	3%	5%
Anders	3%	5%	1%	2%	0%	1%	3%	12%	0%
Weet ik niet	2%	2%	2%	2%	1%	3%	1%	5%	1%

Bron: Ipsos I&O, 16 juni 2025

⁵ Deze uitkomst is indicatie vanwege het kleine aantal waarnemingen voor NSC (n = 24).

2.5 Beleidsdoelen

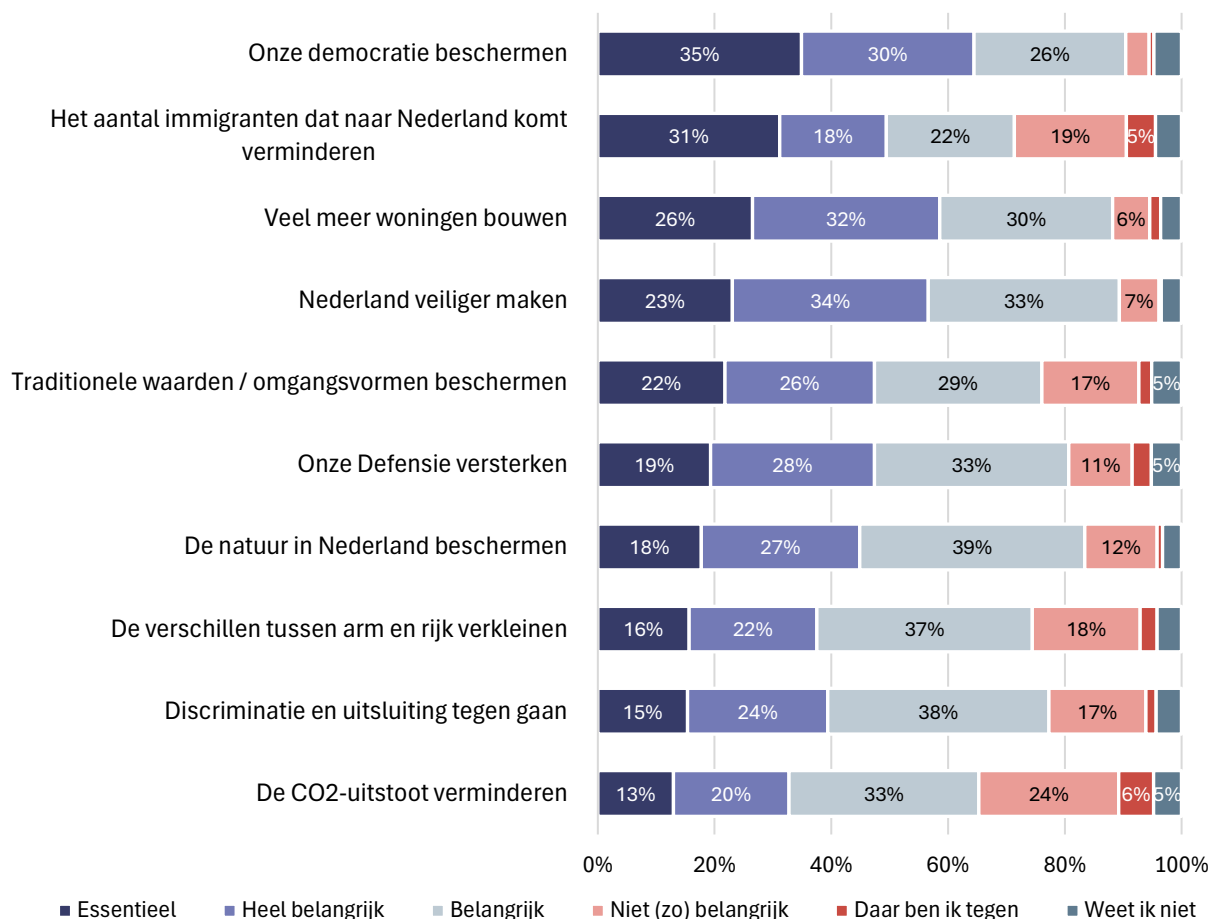
We legden een tiental mogelijke beleidsdoelen voor met de vraag ‘Hoe belangrijk is het voor u dat een nieuw kabinet onderstaande bereikt?’ Alle beleidsdoelen worden door een ruime meerderheid van minimaal twee derde belangrijk gevonden. Het is daarom interessant te kijken naar het aandeel dat elke doelstelling ‘essentieel’ noemt.

Dat geldt het meest voor het beschermen van de democratie: 90 procent vindt dat belangrijk, 35 procent noemt het ‘essentieel’. Het verminderen van het aantal immigranten dat naar ons land komt is een wens van 71 procent van de Nederlanders, 31 procent noemt dat ‘essentieel’. Daarna volgen: meer woningen bouwen, het land veiliger maken, traditionele waarden beschermen.

Op de laatste plaats eindigt: de CO₂-uitstoot verminderen. Weliswaar vindt 65 procent het belangrijk dat dat gebeurt, maar slechts 13 procent noemt dat essentieel.

Figuur 2.1: Hieronder ziet u een aantal (mogelijke) beleidsdoelen. Hoe belangrijk is het voor u dat een nieuw kabinet onderstaande bereikt? Of bent u hier juist tegen?

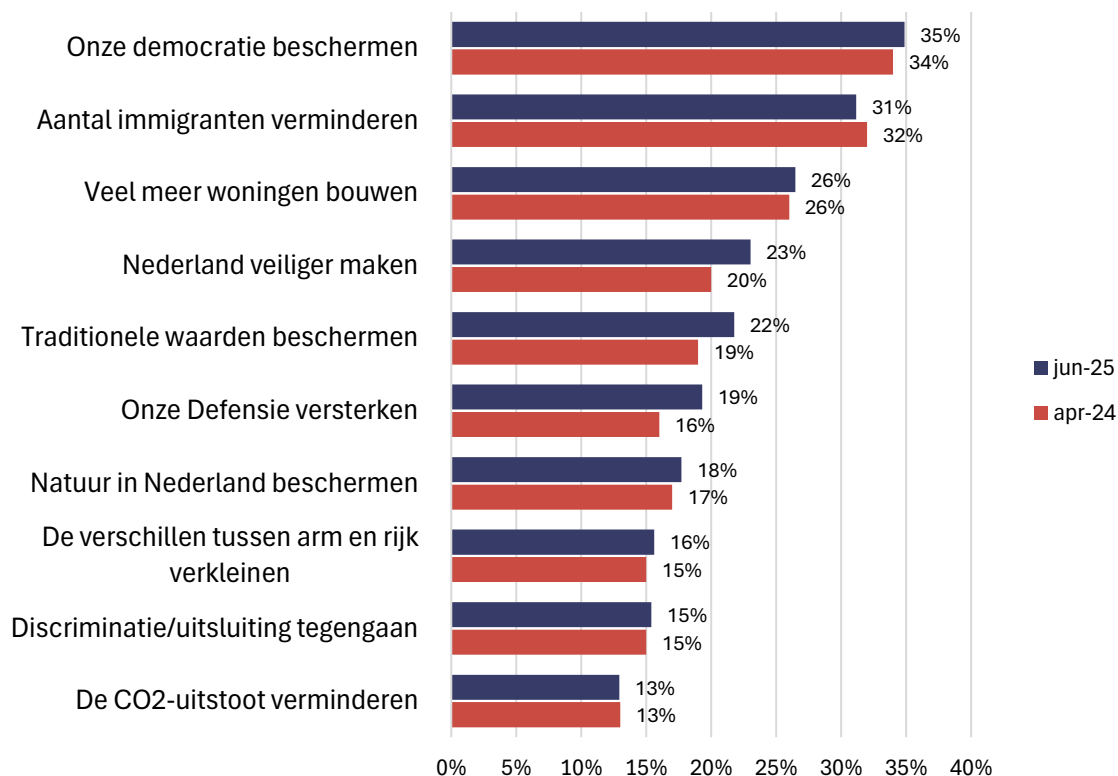
Basis: allen (n = 2.253)

2.5.1 Vergelijking met 2024

In april 2024, toen PVV, VVD, NSC en BBB nog aan het formen waren stelden we deze vraag voor het eerst. Het is opvallend hoe weinig er in ruim een jaar veranderd is. Er zijn bijna geen verschillen.

Figuur 2.2: Hoe belangrijk is het voor u dat een nieuw kabinet onderstaande bereikt? (% 'essentieel', april 2024, juni 2025) Basis: allen (n = 2.253)

2.5.2 Naar partijvoorkeur

Het beschermen van de democratie wordt vooral door kiezers van GL-PvdA en D66 vaak als essentieel gezien, maar ook door CDA-kiezers. Voor GL-PvdA-kiezers valt op dat zij dit beduidend vaker essentieel vinden dan het verminderen van de CO₂-uitstoot.

Met name voor PVV-kiezers is het vaak ‘essentieel’ (75%) dat een nieuw kabinet erin slaagt immigratie naar Nederland te verminderen. Ook BBB- en VVD-kiezers vinden dit vaak belangrijk.

Het bouwen van meer woningen vinden alle kiezersgroepen wel belangrijk, SP-kiezers het vaakst. Ook het verkleinen van de verschillen tussen arm en rijk noemen zij vaak.

Voor VVD-kiezers valt tenslotte op dat op maar weinig onderwerpen sterk afwijken van het gemiddelde: alleen op het aantal immigranten beperken, meer woningen bouwen en defensie versterken scoren ze iets boven gemiddeld.

Ook CDA-kiezers wijken inhoudelijk nauwelijks af van het gemiddelde.

Tabel 2.17: Hoe belangrijk is het voor u dat een nieuw kabinet onderstaande bereikt?

Getoond in tabel: % ‘essentieel’, juni 2025, naar huidige partijvoorkeur. Basis: allen (n = 2.253)

	Totaal	PVV	GL-PvdA	VVD	D66	BBB	CDA	SP	PvdD
Onze democratie beschermen	35%	29%	51%	36%	45%	27%	42%	37%	30%
Aantal immigranten verminderen	31%	75%	5%	39%	8%	47%	21%	17%	4%
Veel meer woningen bouwen	26%	28%	28%	30%	30%	26%	29%	42%	15%
Nederland veiliger maken	23%	39%	14%	24%	22%	16%	17%	20%	8%
Traditionele waarden beschermen	22%	40%	9%	20%	11%	22%	24%	16%	3%
Onze Defensie versterken	19%	18%	16%	29%	24%	24%	30%	7%	6%
Natuur in Nederland beschermen	18%	9%	39%	11%	19%	9%	11%	22%	45%
Verschillen arm en rijk verkleinen	16%	14%	29%	4%	11%	10%	9%	45%	22%
Discriminatie/uitsluiting tegengaan	15%	7%	28%	6%	17%	7%	13%	25%	23%
De CO ₂ -uitstoot verminderen	13%	3%	37%	4%	16%	3%	8%	11%	41%

3 Coalitievoorkeuren

3.1 Uitsluiten PVV door VVD

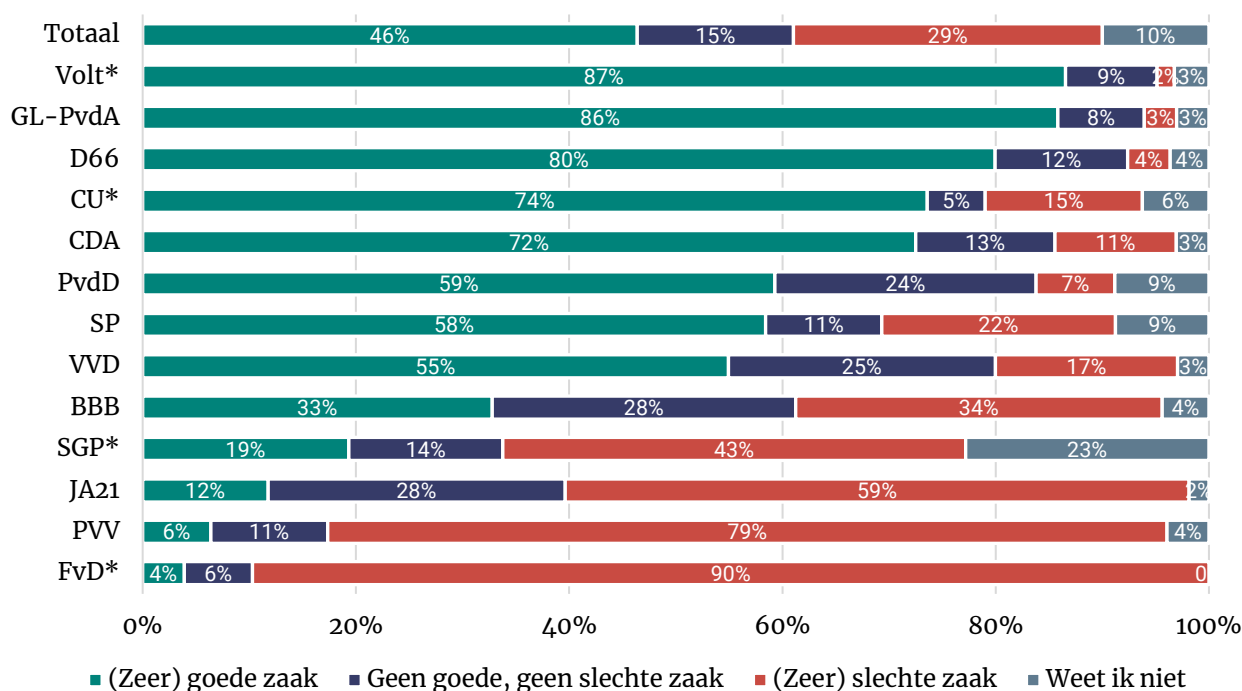
Op maandag 9 juni maakte VVD-leider Yesilgöz bekend dat de VVD niet meer met PVV-leider Wilders wil samenwerken in een volgende coalitie. Bijna de helft van het Nederlandse electoraat (46%) vindt het een goede zaak dat de VVD de PVV nu uitsluit. Circa drie op tien (29%) vinden dit een slechte zaak.

VVD-kiezers zijn er zelf ook positief over: 55 procent vindt het een goede keuze, beduidend meer dan de 17 procent dit hier niet achter staat. Een kwart (25%) vindt het niet goed, maar ook niet slecht.⁶

PVV-kiezers vinden het logischerwijs een slechte zaak dat 'hun' partij wordt uitgesloten (79%). Daarin krijgen ze medestand van JA21- en FvD-kiezers. Ook kiezers van SGP en BBB zijn relatief weinig positief over het besluit van de VVD, maar bij alle andere partijen vindt de meerderheid het een goede zaak.

Figuur 3.1: Vindt u het een goede of een slechte zaak dat de VVD samenwerking met de PVV uitsluit?

Naar huidige partijvoorkeur. Basis: allen (n = 2.253).

*Indicatief vanwege een beperkt aantal waarnemingen (n < 50). Voor NSC en DENK zijn er te weinig waarnemingen om betrouwbare uitspraken te doen.

⁶ Dat geldt ook voor VVD-kiezers o.b.v. hun stem bij TK23 (i.p.v. huidige voorkeur): onder deze stemmers vindt 61 procent het uitsluiten van PVV een goede zaak, 14 procent een slechte.

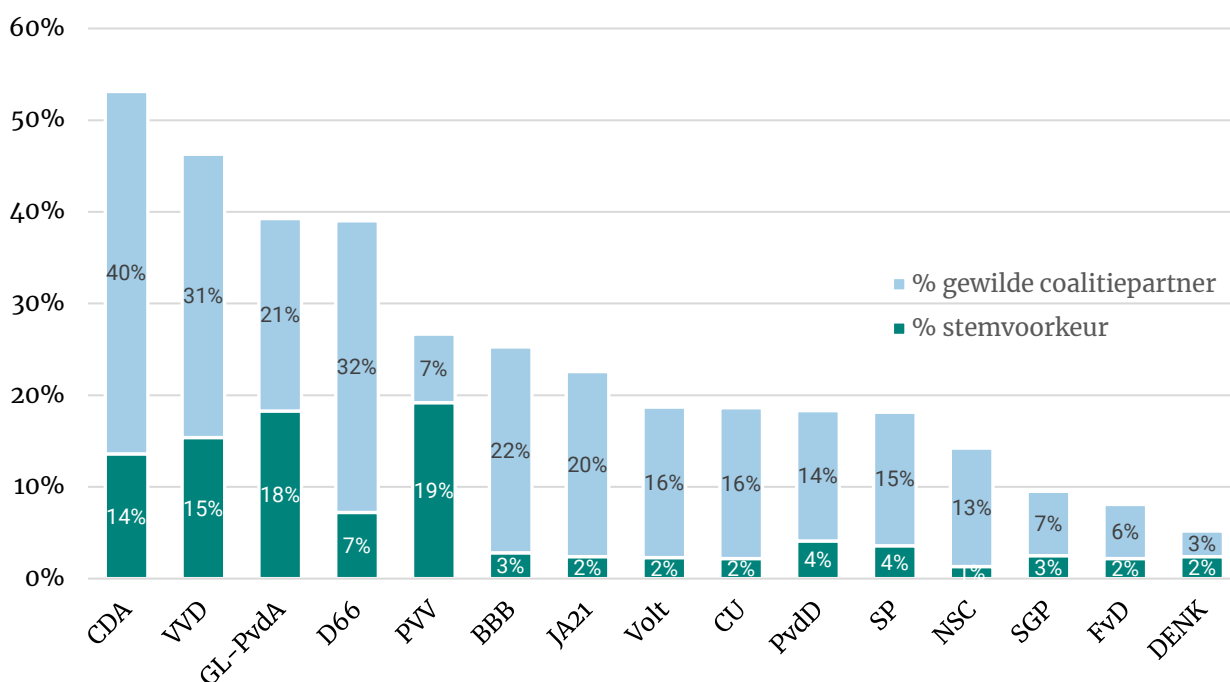
3.2 Met wie wel samenwerken?

De volgende Tweede Kamerkiezingen worden naar verwachting gehouden op 29 oktober. Vooruitlopend op de verkiezingen vroegen we kiezers welke partij(en) zij zien als mogelijke coalitiepartners van hun voorkeurspartij in een nieuw kabinet. De volledige vraag luidde: *Stel dat uw voorkeurspartij deel gaat nemen aan een nieuwe regering, met welke partijen zou u het liefst hebben dat uw voorkeurspartij samen een coalitie gaat vormen?*

Figuur 3.2 is een samengestelde figuur van 1) het aandeel kiezers dat op een partij zou stemmen en 2) het aandeel kiezers dat met deze partij zou willen samenwerken in een nieuw kabinet. Zo wordt duidelijk dat kiezers het vaakst een kabinet met CDA voor zich zien. Veertien procent van de kiezers zou nu CDA stemmen en nog eens 40 procent zou willen samenwerken met de partij. In totaal is dat (afgerond) 53 procent.

Daarna volgen VVD (46%), GL-PvdA (39%) en D66 (39%). De PVV scoort duidelijk lager met 27 procent. Dat zijn voornamelijk kiezers die nu op de partij zouden stemmen (19%), slechts 7 procent ziet de PVV als aantrekkelijke coalitiepartner.

Figuur 3.2: Aandeel kiezers dat partij als voorkeurspartij of als gewilde coalitiepartner beschouwd
'Stel dat uw voorkeurspartij deel gaat nemen aan een nieuwe regering, met welke partijen zou het liefst hebben dat uw voorkeurspartij samen een coalitie gaat vormen?'
Basis: heeft voorkeurspartij (n = 1.969).

3.2.1 Door de tijd heen

Deze vraag stelden we ook in november 2023 (vlak voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2023), april 2025 en eerder deze maand.

De afgelopen tijd is het CDA duidelijk aantrekkelijker geworden. In november 2023 was de partij voor 19 procent een gewilde coalitiepartner, nu is dat 53 procent. Ook sinds deze maand zien we een toename (48% naar 53%). Kiezers van zowel linkse als rechtse partijen willen vaker met de partij samenwerken.

Andere veranderingen sinds 2023 zijn met name dat NSC is gekelderd als gewilde coalitiepartner. Ook bij BBB en SP zien we een afname. Kiezers zijn positiever over JA21, D66 en ChristenUnie. De meeste van deze bewegingen zagen we begin juni al; alleen D66 is sindsdien nog iets aantrekkelijker geworden (36% naar 39%).

Met de PVV willen kiezers nu iets minder vaak samenwerken dan november 2023 (31 naar 27%), maar er is geen significant verschil met begin van deze maand (6 juni).

Tabel 3.1: Aandeel dat op partij stemt of met deze partij zou willen samenwerken in een volgend kabinet

In het blauw: significante stijging t.o.v. vorige meting. Basis: heeft voorkeurspartij (n = 1.969).

	Nov'23	Apr'25	6 jun'25	16 jun'25
CDA	19%	41%	48%	53%
VVD	42%	41%	46%	46%
GL-PvdA	37%	35%	38%	39%
D66	30%	32%	36%	39%
PVV	31%	26%	28%	27%
BBB	38%	22%	22%	25%
JA21	9%	17%	21%	23%
Volt	20%	16%	18%	19%
CU	13%	16%	17%	19%
PvdD	20%	16%	18%	18%
SP	23%	15%	16%	18%
NSC	56%	13%	13%	14%
SGP	7%	7%	9%	10%
FvD	6%	7%	10%	8%
DENK	5%	5%	4%	5%

3.3 Met wie niet samenwerken?

Ook stelden we de vraag omgekeerd (met welke partijen wilt u absoluut niet dat uw voorkeurspartij samen een coalitie gaat vormen?). FvD wordt dan, net als in de vorige metingen, het vaakst aangevinkt.

Ruim de helft van de kiezers (55%) noemt nu de PVV als partij waar niet mee moet worden samengewerkt. Dat is een forse stijging t.o.v. november 2023 (37%) en ook iets hoger dan vorige maand (51%).

De weerstand tegen het CDA is het laagst (slechts 8% wil niet met de partij). Ook de weerstand tegen VVD, SP en CU is laag (allen 17%).

Tabel 3.2: En met welke partijen wilt u absoluut niet dat < voorkeurspartij > samen een nieuwe regering gaat vormen?

In het rood: significante stijging t.o.v. vorige meting. Basis: heeft voorkeurspartij (n = 1.969).

	Nov '23	Apr'25	6 jun'25	16 jun'25
FvD	65%	60%	58%	62%
PVV	37%	49%	51%	55%
DENK	44%	45%	42%	42%
GL-PvdA	33%	33%	36%	36%
SGP	34%	30%	32%	32%
PvdD	25%	29%	29%	27%
BBB	20%	31%	28%	28%
JA21	25%	27%	25%	24%
D66	25%	22%	23%	21%
NSC	4%	23%	23%	23%
Volt	18%	23%	22%	21%
CU	19%	19%	19%	17%
SP	17%	19%	18%	17%
VVD	22%	16%	16%	17%
CDA	12%	10%	8%	8%

3.4 Aversie VVD-kiezers richting PVV gegroeid sinds uitsluiten

De cijfers in onderstaande tabel drukken middels een saldo uit in welke mate een kiezersgroep met een andere coalitiepartij in zee zou willen gaan in een mogelijk nieuw kabinet. Ter illustratie: 17 procent van de VVD-kiezers ziet samenwerking met PVV zitten en 53 procent wil dit expliciet niet. Daardoor komt het saldo uit op -36 procent (= 17%-53%).

VVD-kiezers zijn nu negatiever over samenwerken met de PVV dan zij begin van de maand waren. Meer VVD'ers willen nu absoluut niet dat hun partij samenwerkt met de PVV dan begin van de maand (41 naar 53%). Het aandeel dat wel met de PVV wil samenwerken is niet veranderd (nu 17%, was 18%). Al met al is het saldo nu (-36) daarom nu lager dan begin juni (toen -23).

Nog steeds staan VVD-kiezers negatiever tegenover samenwerking met GroenLinks-PvdA. Tien procent van de VVD-kiezers ziet samenwerking met GL-PvdA zitten en 56 procent niet, waardoor het saldo uitkomt op -46 procent, ongeveer net zo veel als in begin juni (toen: 9% wel samenwerken, 56% niet).

De groei in de aversie richting PVV is te verwachten als kiezers die de PVV niet willen uitsluiten, bij de partij zijn vertrokken sinds Yesilgöz heeft besloten niet meer met de PVV te willen samenwerken. Maar ook als we VVD-stemmers (op basis van hun stem bij de Tweede Kamerverkiezingen van 2023) vergelijken, zien we nu duidelijk een negatiever saldo t.o.v. de PVV dan in het begin van de maand (-38% naar -51%).

Tabel 3.1: Saldo % gewilde coalitiepartner - % ongewilde coalitiepartner

Basis: heeft een voorkeurspartij (n = 1.969).

↓ Coalitie-partner	→ Huidige politieke voorkeur														
	DENK	PvdD	SP	GL-PvdA	Volt	D66	CU	CDA	NSC	VVD	JA21	SGP	BBB	PVV	FvD
DENK		3	-33	-21	-35	-32	-36	-53	-41	-61	-76	-61	-55	-50	-25
PvdD	31		33	42	2	11	-26	-32	-29	-44	-55	-53	-50	-38	-40
SP	31	29		36	21	-5	4	-16	6	-34	-7	-32	-15	-16	8
GL-PvdA	66	69	36		65	71	36	-1	12	-46	-82	-78	-51	-73	-67
Volt	-6	35	2	40		31	-1	-4	-16	-17	-54	-39	-34	-35	-61
D66	37	41	5	81	66		8	33	12	24	-57	-66	-40	-49	-81
CU	-12	-10	1	3	7	-6		37	15	4	-11	53	-12	-25	-40
CDA	-5	9	32	48	71	69	70		53	79	46	56	40	-1	-38
NSC	-37	-32	6	-10	-3	0	11	11		-1	-25	3	-16	-34	-24
VVD	-44	-46	-43	-3	-1	31	44	70	17		75	29	51	25	-15
JA21	-25	-31	-24	-50	-48	-37	-16	2	-3	26		13	18	35	32
SGP	-32	-51	-48	-54	-70	-50	26	-13	-10	-22	-16		-11	-6	9
BBB	-35	-59	-28	-57	-48	-49	-9	-3	16	17	47	44		47	25
PVV	-79	-75	-65	-91	-100	-81	-74	-76	-51	-36	22	12	-6		48
FvD	-29	-54	-67	-86	-98	-82	-69	-80	-64	-72	-48	-35	-58	-7	

* Vanwege het beperkte aantal waarnemingen voor NSC (n = 24), DENK (n = 31) en FvD (n = 27) zijn de uitkomsten voor deze kiezersgroepen puur indicatief.

4 Beoordeling politici

4.1 Bekendheid fractievoorzitters

We zien geen veranderingen in de bekendheid van de fractievoorzitters sinds begin van de maand. Een aantal fractievoorzitters zijn voor het laatst in april 2025 voorgelegd – alleen de bekendheid van Jimmy Dijk (33% naar 37%) en Stephan van Baarle (28% naar 31%) nam iets toe.

Tabel 4.1: Bekendheid politici

‘Welke van onderstaande politici kent u?’ Basis: allen (n = 2.253).

	Mei 2023	Aug. 2023	17 juni 2024	16 sept. 2024	23 sept. 2024	21 okt. 2024	11 nov. 2024	17 mrt. 2025	14 apr. 2025	12 mei 2025	6 juni 2025	16 juni 2025
Geert Wilders	94%	95%	96%	91%	93%	93%	93%	92%	93%	93%	95%	94%
Caroline van der Plas	86%	88%	93%	85%	86%	88%	88%	87%	88%	88%	91%	89%
Thierry Baudet	91%	92%	90%	90%	87%	88%	88%	88%	87%			88%
Dilan Yesilgöz		77%	90%	82%	85%	85%	85%	84%	85%	85%	89%	87%
Frans Timmermans		84%	90%	83%	85%	85%	85%	85%	84%	85%	88%	86%
Rob Jetten		84%	88%	80%	83%	82%	82%	83%	82%	83%	85%	83%
Henri Bontenbal		48%	68%	61%	63%	62%	63%	65%	65%	66%	69%	68%
Joost Eerdmans	61%	63%	64%	59%	58%	60%	58%	64%	62%			62%
Esther Ouwehand	51%	55%	72%	61%	60%	60%	60%	63%	61%			62%
Nicolien van Vroonhoven				17%	38%	26%	29%			45%	59%	57%
Mirjam Bikker	22%	36%	53%	43%	47%	43%	44%	46%	47%			47%
Laurens Dassen	36%	40%	49%	45%	45%	44%	43%	45%	44%			44%
Jimmy Dijk			25%	28%	30%	29%	30%	31%	33%			37%
Stephan van Baarle			32%	24%	26%	24%	26%	27%	28%			31%
Chris Stoffer			30%	22%	25%	22%	22%	24%	27%			27%
Geen van bovenstaande			2%	5%	4%	4%	3%	4%	4%			3%

Bron: Ipsos I&O, 16 juni 2025

4.2 Beoordeling fractievoorzitters

Henri Bontenbal blijft de best gewaardeerde politiek leider van Nederland, hij krijgt van de kiezers een 6,6. Zijn eigen kiezers geven hem nu een 8,4, kiezers van GroenLinks-PvdA, VVD, NSC, D66, ChristenUnie en Volt geven hem een 7 of hoger

Jimmy Dijk en Mirjam Bikker zijn – met een keurige 5,7 – runners up. Het levert ze echter geen extra zetels op.

In de waarderingscijfers voor de politiek leiders zien we kleine verschillen. VVD-leider Dilan Yesilgöz levert drie tiende punt in (van 5,1 naar 4,8). De VVD-kiezers waarderen haar met een bescheiden 7,5, GL-PvdA-kiezers geven haar een 3,7.

De waardering voor Geert Wilders neemt over de langere termijn af: een 5,2 een jaar geleden, een 4,3 in mei en nu een 3,9 gemiddeld. Het zijn vooral kiezers van andere (met name links-progressieve kiezers) die hem cijfers lager dan een 3 geven. De PVV-kiezers blijven tevreden: een 8,3.

De waardering voor Frans Timmermans is zeer stabiel, nu een 4,4. Zijn eigen kiezers geven hem een 7,5, kiezers van D66, PvdD en SP een 6 of 5. VVD-kiezers: een 3,6, ongeveer net zo laag als GL-PvdA-kiezers Yesilgöz beoordelen.

SGP-leider Chris Stoffer levert iets in: nu een 4,9, tegenover een 5,3 in april.

De waardering van de andere politiek leiders bleef nagenoeg gelijk.

Tabel 4.2: Waardering politici

'Hieronder ziet u een aantal politici die u (van naam) kent. Kunt u aangeven – met een cijfer van 1 tot 10 – hoe u deze politicus waardeert?' Basis: bekend met politicus.

	Sept. 2023	17 juni 2024	16 sept. 2024	23 sept. 2024	21 okt. 2024	11 nov. 2024	17 mrt. 2025	14 apr. 2025	12 mei 2025	6 juni 2025	16 juni 2025
Henri Bontenbal	5,0	6,2	6,1	6,1	6,3	6,2	6,4	6,5	6,5	6,4	6,6
Mirjam Bikker	5,3	5,8	5,9	5,5	6,1	6,0	5,8	5,7			5,7
Jimmy Dijk		6,0	5,7	5,3	5,6	5,7	5,4	5,8			5,7
Laurens Dassen			5,2	4,9	5,2	5,2	5,0	5,2			5,2
Rob Jetten			5,1	4,8	5,0	5,0	5,0	5,0	5,0	4,9	5,0
Esther Ouwehand			4,9	4,6	4,9	4,9	4,7	4,9	4,9		5,0
Joost Eerdmans			4,7	4,4	4,8	4,8	4,7	4,9			5,0
Chris Stoffer			5,1	5,2	5,6	5,6	5,1	5,3			4,9
Dilan Yesilgöz	6,2	5,5	5,4	5,0	5,0	5,0	5,4	5,4	5,3	5,1	4,8
Caroline vd Plas	5,6	5,2	5,2	4,9	5,1	5,0	4,3	4,6	4,6	4,6	4,7
Nicolien v Vroonhoven			5,6	4,7	5,0	5,1				4,5	4,5
Frans Timmermans	4,8	4,4	4,4	4,3	4,4	4,4	4,6	4,5	4,5	4,3	4,4
Geert Wilders	4,8	5,2	5,0	4,9	4,6	4,5	4,2	4,1	4,3	4,0	3,9
Stephan van Baarle	5,0		3,9	3,8	4,0	3,8	3,7	3,7			3,7
Thierry Baudet	5,3		2,3	2,5	2,4	2,4	2,3	2,3			2,4

Bron: Ipsos I&O, 16 juni 2025

Onderzoeksverantwoording

Dit onderzoek vond plaats van vrijdag 13 juni tot maandagochtend 16 juni 2025. Er was geen opdrachtgever. In totaal werkten 2.253 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek. De steekproef is grotendeels getrokken in het I&O Research Panel. Een deel (n = 211) deed mee via PanelClix. Dit zijn voornamelijk jongeren, lager opgeleiden en respondenten met een niet-westerse achtergrond.

Weging en marges

De onderzoeksresultaten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in november 2023. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard (CBS). Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van n=2.000 en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 2,2 procent.

I&O Research Panel

Het I&O Research Panel is geworven op basis van aselechte personen- en huishoudensteekproeven op traditionele manier (geen zelfaanmelding). Het I&O Research Panel werkt met een spaarprogramma, waarbij deelnemers punten sparen afhankelijk van de lengte en complexiteit van de vragenlijst. Deze punten kunnen later worden ingewisseld voor Bol.com-tegoed of een donatie aan een goed doel.

Ipsos I&O Publiek

Ipsos I&O komt voort uit het recente samengaan van I&O Research en Ipsos.

Ipsos I&O Publiek is het grootste onderzoeksbureau voor overheid en non-profit (volgens de MarktOnderzoeksAssociatie, MOA, 2022). Het is onze missie bij te dragen aan beter onderbouwde keuzes van onze klanten, op basis van onderzoek en advies. Ipsos I&O Publiek werkt voor overheids- en non-profitorganisaties.

Ipsos I&O is lid van de MarktOnderzoeksAssociatie (MOA), maakt deel uit van de Research Keurmerk Groep en onderschrijft de internationale ICC/ESOMAR-gedragscode voor markt- en sociaalwetenschappelijk onderzoek. Ipsos I&O is ISO 9001-, ISO 20252-, ISO 27001-, ISO 27701- en NEN-5710 gecertificeerd. Het online onderzoekspanel (I&O Research Panel) is ISO 20252-Annex A gecertificeerd. Dit is de norm voor online en offline access panels.

Contactgegevens

Ipsos I&O Enschede

Zuiderval 70

Postbus 563

7500 AN Enschede

053 – 200 52 00

KVK-nummer 08198802

info@ioresearch.nl

www.ioresearch.nl

Ipsos I&O Amsterdam

Piet Heinkade 55

1019 GM Amsterdam

020 – 308 48 00

info@ioresearch.nl

www.ioresearch.nl

